

X.A. PAAR & BIBERHOFER, WIEN.

ГОДИНА ДРУГА.

Свеска шеста.
У БЕЧУ, 1876.

ИЛУСТРОВАН ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ И ПОУКУ.

Излази два пут месечно.

Годишња је цена
8 ф. а вр. или 20 динара.

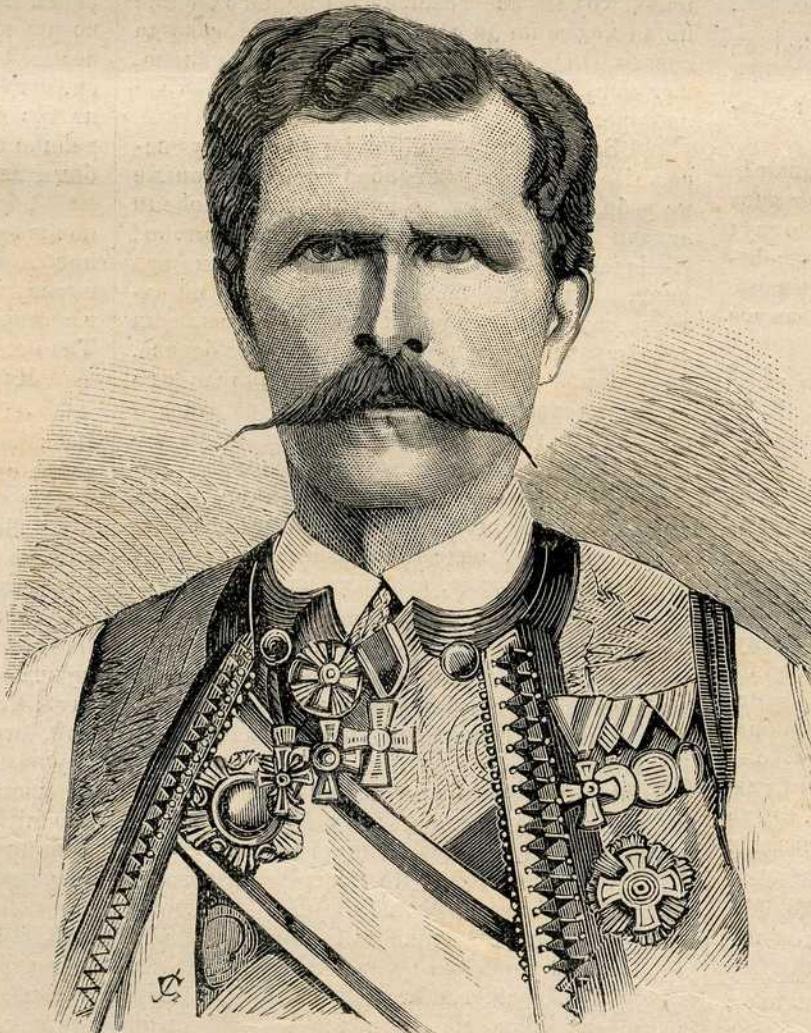
ЖИВЕ МОШТИ.

Новела

ИВАНА ЧУРЧЕЊЕВА.

„Ти земљо анђелска стрпљења,
„Ти земљо руског народа!“
Тјучев.

Једна францеска пословица вели: „Сув рибар и мокар ловац — готова жалост.“ Како баш никад нисам особито гинуо за рибарством, то вам не могу ни рећи, како је рибару на сувом и чистом времену, и у колико је јача радост са богата пљена од непријетности, да је вазда скроз мокар. Ама тек за ловца киша — то ти је права беда. Таке истоветне беде допадосмо ја и мој ловац, Јермолај, кад се оно наћосмо улову на љештарке у бељевском округу. Још од раног јутра пљушти, као из рукава. Шта не чинисмо, само да се заклонимо од кише. Наше ластичне огртаче натуко смово преко главе, тражећи заклона под најлиснатијим дрвљем, где као да је мање прокисавало . . . но наши „непродирајеми“ огртаци, ван тога, што нам при пуцању сметаху, пропуштаху воду, како је богу воља, а испод дрвља у први мах као да мање пљушташе; но кад лишће од силне кише узе да се пригиба, а оно са сваке границе, као оно из штрцаљке, падаше на нас сијасет водурине, па се као хладан млауз слеваше од огрилице, па све дуж леђа чак до доле. „Но то је већ мало много, то већ не може ни псето издржати,“ као што ће рећи Јермолај.

Илија Пламенац.

„А, не, Петре Петровићу,“ викну он најпосле, „овако више не иде! Данас нема више ништа од лова! На овакој киши пси губе трагове, пушка омањује — хфуј! ала ти је и то неки посао!“

„Јест, ал' шта сад знам радићи,“ запитам га.

„Но, па — допустићете, да се отиснемо до Алексејевке. Ви ваљда и не знате, ал' тамо има једна одаја — та припада вашој матери. Одавде ће бити неких осам врста. Тамо можемо преноћити, а сутра . . .“

„Овамо натраг?“

„Јок, не овамо. Близу Алексејевке знам ја за нека места много су згоднија од овог овде, тамо ћемо на тетребе.“

Ја не запитах свог верног пратиоца, за што ме не одведе управо тамо; подигосмо се, па доћосмо још исто вече одаји, за коју ја збила и не слутих, да је има на свету. Уз одају један омањи кућерак, дабогме стародреван и неудесан за становиће, ал' ипак чист. У њему преноћим доста мирно.

Сутра дан се пробудим лично рано. Сунце тек грануло, на целом небу ама ни клетог облака, све пооколо трепти према јутарњем сунцу два пут сјајније, лепше и дивније, но јуче за кише. Док ми упрезаху у „таратајку“ (чезије) ја се проходах по некадањем маленом вотњаку, што сад ту лежи сасма запарложен и запуштен, па онај омањи кућерак окружува старим воћкама са мирисавим и сочним крушкама. Како је дивно данас у том чистом,

слободном зраку, под тим ведрим плавим небом, где распеване шеве просипљу дробан бисер свог милозвучног гласа! Мора да су шеве, на крили понеле у вис и оне росне капље, јер песме им као да су росицом покапане. Скинем шешир, па дубоко удисах свежа зрака. На окајку неког омањег одеска наместили кошнице. Њима води нека малена стазица; спушта се кривудајући кроз густи коров и коприву, а из њих проријује кијамет, бог зна откуд, навејаног мркозеленог лана. Винем се стазицом, па доспем до кошнице. Близу њих нека исплетена малена котарка, такозвани „амшаник.“ Ту склањају у зиму кошнице. Погледим на полуотворена врата: унутри све мрачно, мирно, суво; само мирис од кудраве наане и матичњака удари ми у нос. У једном куту нека јадна постеља, а на њој неко мало створење, увијено у један покривач . . . Хтедох већ даље . . .

„Господине, ах, добри господине, Петре Петровићу!“ запашнути неки слабачак, нежан гласић отегнуто и промуцло, као оно шуштање трске у локви. „Петре Петровићу, ходите ближе, молим вас!“ Глас је долазио из оног буџака, што га мало час прметих и од оног истог кревеца.

Пријем ближе — па се чисто укочих од чуда. Преда мном лежи неко живо човечије створење, — ал' како јадно!

Она са свим осушена, бакараста, мумијска глава преда мном, дође ми са свим као глава каквог старог грчког свеца, нос усукан, уштрђен, иста сеченица на ножу; од усници на трага, само се зуби и очи белише, а испод мараме вире неколико прамичака златасте косе. По борама на јоргану мичу две суве, костурасте, са свим мрке ручице оне дугачке, танане прстиће сасма лагано, — као неке круте прутиће. Гледим, гледим то јадно створење; па за чудо, не само да ми лице не дође ни најмање одвратно и немило, него ми се учини баш мило, нежно — ал' опет некако страшно. Право чудо! Још ми страшније дође, кад на металним обрачићима и усницама опазих оно узалудно напрезање, да ми се насмеши.

„Не можете да ме познате, господине?“ шапуташе гласић — једва да пронира кроз оне безбојне, непомичне усне. — „Да, а откуд и да ме познате? Та ја сам Луша . . . сећате л' се? што је обично коло водила код ваше матере на селу . . . сећате л' се . . . знate како сам често песму предводила?“

„Ти, Луша!“ повиках и нехотице. „Ти? Та може л' бити? Е гле, молим те, ко би рекао?“

„Да, господине, ја . . . ја сам Луша.“

У истини не знадох, шта да речем, па упрешаћено гледам то мрачно, непомично лице са укоченим, светлим, ал' опет зато чисто мртвим очима, што ме тако мерише. Та може л' то бити? Ова мумија — Луша, она Луша, најлешћа девојка не само у селу, него у читавој околици? — оно високо, обло, несташно, бело, живахно девојче, са руменим образима и јамицом у округластој брадици — са оним враголастим погледом, она играчица и певачица, са онаким звонким гласом, она раскалашина, лукава Луша, што умде све момке да заљуди, што некада и мени, дерану од шеснаест година умде срце да загреје, и за којом ја крадимице узисах?

„За име божије, Лушо,“ усилих се најпосле, „шта би то с тобом?“

„Несрећа, господине, несрећа ме снашла: Немојте окрећати лица од мене! Што би ме се гнушили и гадили са моје грдне несреће? — Седите тамо на ону чабрицу — мало ближе, јер ми иначе нећете моћи речи чути — ви и сами видите, како ме је глас изневерио! Ох, не могу вам исказати, како ми је мило, што вас још једном видим. Ама како дођосте амо, до Алексејевке?“

Луша говораше веома тихо и слабачким гласом, ал' без прекидања.

„Довоје ми мој ловац, Јермолај. Ал приповеди ми, молим те . . .“

„О мојој несрећи да вам причам? Добро, господине, кад баш хоћете . . . Има неких шест до седам година, како ме снађе ова несрећа. Тек што ме заручише са Василијем Пожековим — ваљда га се још сећате, стасин, млад деран, гргуљаве косе. Пре је био код ваше матере. Ви, дабогме, нисте више били на селу, отишли сте — веле — у Москву, да тамо учите. — Ми смо се тако волели, ја и мој Василије — не избијаше ми из главе. Баш било у пролеће.

„Једне ноћи . . . већ пред зору . . . не могу да спавам: у башти пева, боже, славуј, пева, боже, тако дивотно, тако слатко! . . . Мени се нешто прохтело напоље . . . отворим врата, па дођем до басамака, да прислушајем. Славуј удара, боже, удара, пева, пева, тако лепо, тако дивно, нежно, слатко, . . . учини ми се у исти пар, зове ме неко, ама баш истоветним василијевим гласом, зове ме сасма тихо: Лушо! Лушо! Ја онако сана поскочим журно на страну, зглизим некако преко басамака, па се сурвам са висине по степенима доле . . . управо, господине, баш до земље. Исправа и не осетих, да сам се јаче повредила, устанем, па одем у своју одају. Ал' мора, да сам се струнила — то сам наскоро видила — мора да се у мени што год прекинуло . . . Ох . . . само мало, господине . . . чекајте, да само малчице оданем.“

Луша ћута. Гледим је, па се чуду чудим. Не могу да дођем себи. Боже мој, како ми она то приповеда своју невољу скоро весело, мирно. Ни трага од јадања ил' вајкања, баш као кад се когод преда својој судби, па не тражи ни с ким да је дели.

„Од тога часа“ продужиће Луша, „узела сам се сушити и венути, дођох све црња и црња, ход ми све тежи, најзад немогох више ни да ходам ни да седим. Морам све тако да лежим. Онда ми се више није ни јело милило, нит могу да једем ни пијем, па тако све горе на горе.

„Ваша мати — о, бог јој дао у рају насеље! — била ми тако добра госпођа. Попуље ми у болници, па су ме још и њени рођени лекари надгледали. Ал' нема за ме помоћи! Ни један не знаде рећи, шта је управо код мене, и од какве боље болујем. Шта не чиниши са мном: усијаним гвожђем прљили ми леђа, турали ме у измрљен лед — бадава, нема помоћи! Па тако сам се најпосле ето са свим усукала, укочили ми се и руке и ноге . . . Сад тек закључе господа да ме више не муче; мени и онако нема помоћи, рекош. У спахилуку, дабогме, да нема места за богаља, као што сам ја . . . па ме тако послаше овамо — овде и онако имам родова. А сад ето живим тако, као што видите.“

Луша заћута, па се опет напрезаше, да ми се насмеши.

„Ал' то је страшно, моја бедна Лушо!“ повиках. „А шта би, богати,“ запитам је, да тек нешто и ја кажем, „шта би са Василијем Пожековим?“ —

Моје питање беше заиста непромишљено и недотупавно.

Луша погледа малчице на страну.

„С Пожековим? Но, боже мој, шта ће бити? Изнајпре је тужио и тужио — онда је узео другу, неко девојче из Гњинова. Сећате л' се на Гњиново? Није далеко од нашег села. — Аграфена, тако су је звали. Ја знам волио ме је, јако ме је волио — ал' он је још млад, а неће богме остати неожењен. А каква бих му ја наопако жена била? Само на терету и ништа више. А добио је добру и вредну газдарицу — па имају већ и децице. Он је одмах ту код тог спахије надзорник. Нашла му ваша мати то место, па хвала богу, врло му добро иде.“

„А ти тако непрестано лежиш?“ запитам је изнова.

„Скоро седам година, господине. Лети овде у овој пргради, а кад дође зима, пренесу ме у малу собицу код купатила, па онда тамо лежим.“

„А ко те двори, ко те негује?“

„Ах, та има и овде доста добрих људи. Не напуштају ме баш тако. А ја и не требам бог зна какве неге. Што се јела тиче, скоро ништа и не једем, а воде — ето је има у оном крчагу; увек је свежа и са извора. А крчаг — о — та њега већ могу и сама да дохватим; та могу још мало руком да мичем. Па онда, овде је и једна девојчица, па ме обиђе тако кад-и-кад. Баш сад је овде била . . . нисте је срели? . . . Красна, мала неваљалица. Она ми доноси и цвећа — та да, ја волим цвеће. Баштеног цвећа немамо овде — било га је некад, а сад га више нема. Ал' има овде и врло лепог пољског цвећа, па бога ми ово као да још лепше мирише. Та зар има шта лепше од ћурђица?“

„А није ти никад дуго време, никад ти се не досади, моја бедна Лушо?“

„А шта ми помаже? Исправа ми је било јако, јако жао — после сам се навикла, подала сам се, трпим, шта ћу? па хвала богу, сад већ иде. Та други пате и горе!“

„А како то?“

„Е, господине, та онај што нема ни свог огњишта, већ је бескућник! Па онда слепи и глуви. Ја, хвала богу, све лепо видим и чујем! све! све! Кад кртина испод земље рије и копа, ја ћу је за цело чути. Још осећам сваки мирис, па и онај најслабији. Кад цвета јељда или липа у башти — то ми не треба нико да каже: ја то већ прва по мирису знам, чим поветара одонуд пирне. Није, бога ми — не могу се баш одвише потужити — има их сила, којима горе иде од мене. — Па онда, како лако греши здрав човек! А какву бих ја, јадна, прилику имала, да грешим? Пре некако причестно ме отац Алекса, наш попа, па вели: А шта те знам исповедати? Ти, каква си, шта ти још можеш грешити? — Ја њему на то: Али греш са рђавим мислима, оче? Но, рећиће он смешени се, па ни то неће баш бити тако страшно.“

„Да, да,“ настави Луша после кратке почивке, „па не могу ни ту себи бог зна шта пребацивати, знате, ја сам се навикла, да по готову ништа и не мислим, а што је најглавније, на оно, што је било — баш никад. Тако ме, казти, пре време прође.“

Морам рећи нисам знао куд ћу од чуда.

„Па ти тако увек сама самцита, Лушо! Па како те то не нападну катkad и нехотице какве суморне мисли. Ил' ваљда вавек спаваш?“

„Боже склони, господине! Не могу ја увек да спавам. Оно јесте, не боли ме тако страшно, ал' опет ме на срцу тако нешто све тишти, све тишти, па чак и у костима, па ми не да, да мирно спавам. Није. Ја само лежим, па опет лежим, па не мислим ни на шта. Гледим, гледим тако. Видим, још живим, дишем — е па то је све. Гледим тако, слушам: челе у кошницама зује, роје се, тамо на крову чучи голуб, па гуче, квочка ће тек квоцајући доћи са своји пилићи, па им кљуца мрвице и црвиће, а често ће улетити и по који врабац ил' какав ленушкаст, шарен лептирић — а то ја тако волим, боже, тако волим! Преклане дошао и један пар ласта, направиле овде гњездашце, па излегле ластиће. Ох, боже, ала сам се лепо забављала! Једна тек улети, заквачи се за гњездо, најрани мале, па тек — хуш — хајдац напоље! Ниси се ни окренуо, ал' већ ево и друге. Катkad и не улети унутра, него само покрај отворених врата, а ластићи — није да цврче, па све зевају. На годину да умрем, тако сам их чекала, ал' их неки ловац из околине, рекош ми, убио. Како је само могао бити тако

без срца, тако лаком? Тако малешне, тако мајушне тичице, па тако невине! Ох, господо ловци, баш сте опаки људи!“

„Ја не пузам на ласте, Лушо,“ примети-
ху јој.

„Један пут опет — ала је то смешно било! — дојури овамо један зец. Мора да га је какав пас гонио. Руши унутра као бесомучан. Онда се шићујури баш ту поред мене, па је тако чучио, чучио, па све мрда час њушком час ушима. Узмите само — стао и бркове гладити — баш као какав официр. После ме све гледи, боже, гледи. Та морао је за цело видити, да му ја не могу ништа. Најпосле ћипи; један два ли скока, па је већ на врати, обрну се још једном па — хуја-а-а! оде. Боже, како је био смешан! Не можете ни помислити.“

Луша ме гледи... велиш хтеде рећи: је га, да је био смешан? — Учиним јој по вољи, па се церекам, па да ми баш није испло од срца. Она се угрize у усанула уста.

„Но, да богме, зими, — е, онда ми није тако добро. Зими је готова мука. Овде је, знате, тако мрачно. Да упалим свећу — то би било расипање. А и чему? Књига овде нема, па баш да би их и било, како ћу врагу да их држим? Отац Алекса донео ми један календар, да се мало позабавим, ал' није то за мене, па га је опет однео натраг. А сад, ако се овде код мене брзо и смркне, опет тек има човек нешто да чује, ту какав попац свира, тамо сахат на дувару куцка, ил' какав мини гдегод клопара. А то је баш добродошли, да ни на шта друго и не мислим.“

Чешће очитам и по неку молитвицу,“ продужи Луша, пошто се мало поодмори, „ал — тugo моја — знам само неколико њих на памет. А и нашто да сам милом богу на досади? Што да му се молим? Та он сам најбоље знаде, шта ми треба! Ако ми је он назену овај мученички крст — онда видим, да ме воли. Тако је ваљда суђено, да све то претурим преко главе. Па тако очитам оченаш, богоједе дјево, акатист за све не-вољне — па онда лежим, па не мислим ни-на шта. Па тако ми онда не пада тешко.“

Проћутасмо неколико тренутака. Ја ћутим, па да се макнем на маленој чабрици, што сам на њој седио. Она страховита, каменита непомичност тог живота, несретног створења преда мном, као да преће и на мене. Осећам се чисто прикован, скамењен.

„Чуј ме, Лушо,“ почећу најпосле, „чуј, шта би ти ја световао. Ако хоћеш, ја ћу те дати у какву болницу, у какву добру варошку болницу. Ко зна, можеш се још и излечити; та ниси још престарила! Ал' бар ћеш тамо имати боље неге, а не ћеш бити ни сама...“

Луша једва што мрдну обрвама.

„Ју, немојте, господине,“ шапуташе бријним, гласом, „не шаљите ме ни по што у болницу! Ју, не дирајте ме! Ја бих се тамо само још већма разболела... Ју, само не доктора! И овамо дошао један доктор, хоће на силу бога да ме визитира. Ја молим и пре-клињем: ју, ман'те, не дирајте, ако знате шта је бог! Јест, ал' шта то помаже? Узео ме окретати овамо онамо, гњечио ми руке и ноге — науке ради, као што рече. Да што је — вели — доктор и научен. „А ти немаш ни права, да се ту ваздан опиреш,“ рећиће ми. „Море, мене награђују чином и орденима за моје заслуге! А шта ми све за вас простаке чинимо, то ви мућурле ни не знате!“ Па тако ме кињио и кињио, па онда рече некаким страним, потешким именом, да ми се боља зове тако и тако, па онда оде. Ал' мене читаву недељу дана болеле и руке и ноге два пут јаче по пре. —

„Велите, овде сам увек сама, увек тако сама! Е, није! Нисам баш увек сама. Обиђу ме тако по који пут. Та ја сам тако мирна — па не сметам никоме. Девојке из села дођу тако мало на разговор, па ћаскају ту преда

мном; каткад богме дође ми и по нека побожна хацијница, па ми приповеда о своме хацилуку у Јерусалим или Кијев, о светим местима. Па онда ја се и не бојим, што сам тако сама. Ко ће се још о мене јадну огрешити? — Боже кад је човек сам. Сто пута боље... Слатки господине, немојте ме слати у болницу... хвала вам на доброј вољи! Само вас молим, маните ме овде, глюбе мој!“

„Но, па што ти драго, Лушо. Како ти волја. Силе нема. Ја сам мислио, учини ћу ти неко добро.“

„Знам ја, господине, да сте ви то хтели мене ради... ал' слатки господине, кад је још ко другоме помогао? Ко зна, како је другоме на срцу? Помози се сам, па ће ти и бог помоћи! Ви можда не верујете, ал' другда кад овако сама лежим, дође ми, е у читавом свету нема никог ван мене. Чини ми се, ја сама живим. А још кад ме ко благослови и прекрсти, нема ту онда да што мислим, да што мозгам — мислиш руком однето. Да, јест бога ми, то ти је за дивно чудо!“

„А о чему ти то размишљаш? Шта, имаш ти да лупаш главу?“

„Ни то вам, господине, не знам рећи. То се не да казати. А после све заборавим. Тако се на мене навуче, као оно какав облак, разлије се — а после ми је некако добро, тако добро! А шта је управо било, то не знам, да кажем. Ја само једно знам: да је било кога око мене, не бих од тога ништа осећала — ништа до моје несретне боље.“

Луша тешко уздану. Прса је тако исто изневерише као и сви остали удови.

„Боже мој, господине, кад вас тако гледим, па ми вас је баш жао,“ почеће Луша изнова. „А мене, бога ми не треба, да вас је баш здраво жао. Ето могу вам казати — и сад још... ви се за цело још сећате, како сам некад била весела, како сам била раскалаша неваљалица!... еле... шта хтедох рећи... да... ја још и сада другда певам...“

„Ти, ти певаш?“

„Да, певам оне старинске песме од кола, певам после бајалице, божићне песме, па и друге. Знала сам их сијасет, па их још нијам позаборављала. Само не певам више оне песме при игрању. Нису више за мене.“

„Па како их ти то певаш... тихо, у себи?“

„Па тако, а и на глас. Да богме, да не звоне више као некад — изгубила сам глас — ал' опет могу се разумети. Рекла сам вам већ, мислим, да ме неко девојче, тако другда обиђе и надгледи — нека сиротица. Знате, лако запамти, па сам је већ научила неке четири песмице. Ви ваљда не верујете? Но, па чујте!...“

Луша прикупи сву снагу... Мисао, е то скоро полумртво створење хоће, да ми што отпева, и нехотице ме ужасне. Ал' још не дођох ни себи, а већ ми у ушима задрхта некакав слабачак, но при свем том чист и сигура звучак... за њим други, па трећи. Певаше неку од оних мелодичних, тужних, руских песама, при чему израз на каменитом лицу а да јој се и најмање измену, ал' те тако дира, тако јој је песма пуна израза, да ме ужас већ прође, па ме неко сажалење, дубоко, истинско сажалење до срца дирну.

„Ох, не могу више,“ прошапута од једном. „Немам више снаге. Већ сам се и одвиде радовала, што сте дошли.“

Склопи очи.

Метнem руку на њене мале, ледне прстиће... Она ме погледи, па онда сведе своје тамне веће са златастим трепавицама — баш као оно у старих кипова. Још се једном заблистапе у полуцветама... тепка суза одрони јој се низ образе.

Ја, као и пре, а да се с места макнем.

„Боже мој, баш сам дете,“ рече Луша од једном необично гласно, па разрогачи очи, не би л' угушила ту издајничку сузу. „Доиста, треба да се стидим. А шта је мени? Та тога не би већ одавна... још од како ме је оно обишао прошлог пролећа Василије Пољеков. Док је био код мене, па са мном диванио, но, дотле није било ништа, ал' чим он оде, а ја у себи удри у плач. Откуда то? Но, боже мој, та ви знате, код нас жена сузе нису баш тако ретке! — „Господине“ молјаше ми Луша, „ви за цело имате мараму при себи... ако се не гадите, а ви ми обришите очи!“

Ја јој испуним жељу, па јој оставим мараму. Она је испрва не хтеде узети: „Шта ће мени тако лепа марама?“ Марама била обична, ал' бела, чиста. Онда је узе међу своје слабе прстиће, па их више не раствори. Обикнув се помрчини, где смо, могао сам већ да разликујем њезине црте, шта више приметих и оно руменило, што пројакиваше кроз ону бронзасту боју њезине коже, могао сам — бар ми се тако учини — да наћем на лицу јој и трагове некадање лепоте.

„Ви ме запитасте, господине“ поче она опет, „да л' могу, да спавам? Ја, збиља, мало спавам, ал' зато опет сваки пут сањам. Нијаде се не сневам болесна, него увек здрава и млада... Једно ме само раствузи: кад се пробудим. Хоћу, да се пружим, да се макнем, а тек осетим, да сам укочена, чисто прикована... Ал' шта сам један пут нешто лепо сневала! Баш вам морам приповедити. Чујте само! Сневам, а ја као стојим у пољу, а око мене свуда нека зрела, висока шеница, све се жути као смиље... а крај мене неко опако, бесно псето, па да ме уједе, а да ме уједе! Онда опет сневам, а ја као имам сри у руци, ал' није срп, као други срп, него баш сам месец. Па тим српом треба као ту жуту шеницу да јајем. Ал' од велике жеге и припеке осећам, тако сам, боже, уморна, тако уморна! А месец све ми очи засењује. Па онда опет дођох малаксала, боже, малаксала, све ми руке клону. А око мене цвета све сам различа: — па велик, па пун. Све се плавети, па сви на мене гледе. Ха! помислиј ја сад ћеш лепо да набереш цвећа, та Василије обећао, да ће доћи! Тако ћу пре свега да оплетем леп венац, а са жетвом ћу већ после бити готова. Тако сам вам брала, брала цвећа, до мили вое. Ал' баш као да су ме урекли: никако да будем готова са венцем. Узмеш цвет, а он тек нестане, узмеш други, и тај нестане, па тако колко се год пута машим за цвет. Онда чујем, како ми неко при долази, па све виче: Лушо! Лушо!...“

„Јух! тужна“, помислиј у себи. „Шта ћу сад, наопако? Још нисам готова! Ал' шта ту? Све један враг. Метнућу ето тај сри на главу; и онако изгледа баш као наша капа „кокошник“... Што рекла то и учинила. Ал' тек што ја метнула мој кокошник на главу, ал' ти се заблистах и ја и цело поље око мене у дивној месечини... Гле опет сад!... На врховима од влаћа помоли се наједан пут чисто лебдени — не Василије него баш сам спаситељ! Откуда сам знала, да је то баш он био, то опет не знам казати — тако га сликају. Ал' он је био за цело! Голобрад, висок млад, па сав у бело — само појас златан — па ми пружи руку. „Не бој се“ рече „накићена невеста моја, ходи мени! Ти ћеш у мом небесном царству коло водити и небесне песме певати.“ Ја се поклоним, метанишем пред њим, па га пољубим у руку. Ту ме зграби оно пакосно псето за ногу, па би да ме задржи — ал' ја се приљубим господу. Он полети горе; крила му се рацирила преко целог неба — исто у галеба — ја за њим, те тако остале оно бесно псето. Ту сам тек видила, да је оно псето моја божа, а за њу нема места у небесном царству.“

Луша опет је ујутра за један тренут, онда настави даље:

„Још сам једаред нешто сневала — ил' је то било какво првићење — бог би га свети знао! Учинило ми се тако, а ја лежим баш у овој котарци, а моји покојни родитељи, ето их тек мени — знате и отац и мати — па ми се дубоко поклонише. Па да су бар што год рекли. Ја их питам: а што се ви, мили родитељи, клањате преда мном, вашом ћерком? А они веле: Ти си у свету много, много патила, па си не само своју душу олакшала, него си још скинула и са нас наше грехове. Нама је сад због тебе на оном свету много лакше. Твоје си грехе већ одујила, а сад се патиш за наше... Кад то изговорише, а они се поклонише на ново, па их нестаде, а око мене опет само пусти зидови ове котарке. После сам дugo лупала главу, шта би то управо било. Па сам казала то и попи на исповести, ал' он вели — није било откровење, тако се шта, вели, приказује само свајашченим лицима.“

„На сам још нешто сневала“ настави Луша. „Баш вам морам приповедити. Знате, дође ми, а ја као седим. Попила на неки дакле пут. Седим тако под једном сеницом. Ту ми је палица у руци, ту завежљај на плећима, а на глави повезана марама, баш као жене кад иду у намастир. Па имам, боже, још далеко, далеко да идем. А покрај мене иду све неки људи у намастир, па иду, боже, иолако, полако, баш као да их ко тера; па сви на једну страну. Па сви невесели, па све налик једно на друго. А из међу њих видим као једну жену. Читавом главом вини од свију, па у некој чудној ноши — видим није Рускиња. А лице јој некако хладно, чудно па строго, баш као да се сва испостила. Па што је највеће чудо, дође ми, а ње се као сви клоне. Тако се она наједанпут окрете, па ти управо мени. Стаде, па ме гледи. А очи јој некако велике, жућкасте па бистре као у сокола. „Ко си ти, море?“ упитам је. „Твоја смрт“ вели она. Уместо да сам се поплавила, а ја сам се још обрадовала, чисто ми је лакше, па се побожно прекрстим. А та жена, моја смрт рече ми као: жао ми те је, Лушо, ал' те још не могу повести. Збогом!... Ох, боже мој, како ми је било жао на те њене речи. — „Поведи ме, мајчице, голубице слатка, поведи ме!“... Ту ће се моја смрт мени окренути, узе ми пребацивати и храбрити ме.... Чула сам добро, да ми је рекла и сахат, кад ће доћи, ал' некако неразумљиво, нешто нејасно.... Чини ми се, рече, после петровског поста... Онда се пробудим.... Ето видите, тако смешно сад све сањам.“

Луша се мало замисли, онда подиже очи горе, као да се моли богу.

„Тешко ми је само, што каткад по читаву недељу не могу ока да сведем. Лане пропутова овуда једна госића, видила ме, па ми дала једно стакаоце са капљицама од спавања. То ми је много помогло, могла сам да спавам, ал', тухо моја, стакаоце ми се већ испразнило. Не знате л' ви је мажда, какав је то лек. Како би се, боже, могло добити?“

Та госпа мора да је Лушки дала описујама. Обећам јој, да ћу јој набавити одмах таких капљица, ал' не могу никако да се научдим њеној неизмерној трпељивости, што јој и рекох.

„Ах, господине,“ вели она „узели сте ту ваздан говорити о мојој трпељивости. Боже мој, шта је то према Симеону Столпнику, што је стојао тридесет година на једном стубу! Па онај други светац, што се даде до груди укопати у земљу, паму мрави сво лице изглођаше. Ил' како ми оно неки црквен човек приповедаше: да има, вели, нека туђа земља, па је освојили њени душмани, Агарјани, па које метоше на муке, које поубијаше све становнике, па никако да их се народ опрости. Онда се појави међ њима — тако

ми црквењак приповедаше — једна чиста, света девојка, узе неки грдан мач, тури на се окlop од два пуда, удари на Агарјане, па их све стера у море. А кад их растерала, а она им вели: сад ме морате спалити; тако сам се заветовала. Ја морам умрети за свој народ на гломачи. Онда је Агарјани узеше, па је спалише; ал' народ је од то доба остао увек слободан. Видите, то се зове јунаштво! А шта сам ја према томе?“

Јако сам се зачудио докле и у каквом облику допре легенда о Жан д'Арци... Онда ћу запитати Лушу, колико јој је управо година.

„Можда и дваест девет, ал' свакако још није тридесет. А што бих још и године бројала?... Збиља, хтела сам вам још рећи....“

Ту се у по речи потмуло закашља; узе јечати и стењати....

„Ти много говориш,“ приметићу јој, „може ти шкодити.“

„Имате право“ шапуташе она, да се једва чује. „Наш диван мора и онако један пут престати, а шкодило ми а не шкодило — све једно. Него кад ви сад одете имаћу опет доста времена, да ћутим. Само се радујем, што сте ме тако трпељиво саслушали — бар сам се могла изговорити — све што ми је на срцу. А, знате, то ми тако добро чини!“

Почнем да се праштам, обећам јој наново, да ћу јој одмах послати лек од спавања, замолим је још једном, да се добро промисли, треба л' још што, па да ми само каже.

„Доиста ми баш ништа не треба. Ја сам, хвала богу, са свачим задовољна,“ шапуташе Луша с највећим напрезањем, ал' дубоко тронута. — Бог вам дао свима здравље! Него, слатки господине, не бисте ли могли наговорити своју матер — та мужици су овде наонајвише гола сиротиња — па да им бар нешто смањи данак; немају ни земље ни опреме. Бог би вас за то наградио, а сиротиња би вас благосиљала и за вас се богу молила. — А што се мене тиче, мени не треба ништа — ја сам са свачим задовољна.“

Дам јој реч, да ћу јој испунити молбу, па већ поћем вратима, кад ме она јопи једном зовну настраг.

„Сећате л' се, господине“, поче она још једном, а очи јој се засјаше милокрвно и љупко, поготову оним старим, некадањим сјајем, а усне јој дођоше ми некако необичне — „сећате л' се још, какве сам курјуке имала? Скоро до колена! Дуго сам се ломила.... Така коса!... Ал' ја, каква сам, како да се чешљам? Па тако дам, те ми је одсеку.... А сад, збогом господине... не могу даље....“

Истог дана, пре но што одох у лов, дођем са старостом на разговор о Лушки. Чујем од њега, да је у селу зову „живе мошти“; а иначе није ником на терету. Па се никад нит тужи нит јада на своју судбину. Неће за живот главе ништа занискати; баш напротив. Па је на свему тако захвална. Па да ће коме воде помутити, тако је мирна — права мученица. „Но како је“ тако ће мужик завршити „како је бог пустин на њу ту напаст и покарао је, то је, да богме због њезиних грехова. Ал' ми се у то не пачамо. Да бисмо ми на прилику рекли: тако јој и треба, и право је — о, боже склони! Нека се она сама пере како зна!“

После неколико недеља чујем — а моја Луша умрла. Смрт дакле збиља и дошла по њу.... па баш после петровског поста. Доцније ми приповедаху, да је уочи смрти цели боговетни дан све чула нека звона, ма да је Алексејевачка црква преко пет врста далеко, а није била ни недеља, него тежатник. У осталом Луша увераваше сваког око себе, не долазе звона од цркве, него „од горе“. — По свој прилици не смеде рећи „с неба“.

M.

КУРШУМ.

Од

Александра Пушкина.

I.

Бесмо вам посада у варошици Н., а живесмо као и други армијски официри: у јутру на веџбу и тркалиште, у подне на ручак код заповедника пуковније ил' код каквог Чиве крчмаре, а у вече пунш и карте. Ама у једној кући у свој варошици да имадосмо приступа — слаб изглед на какве сватове. Него бисмо се саставали час код овог, час код оног другара, па онда куд погледиш свуд је — униформа.

Један једити од нас није био војник, могој је имати својих тридесет пет година; ал' ми га сматрасмо скоро као старца. Са свога искуства имаје неку превагу над на ма, а мрачно лице, његова опора пресуда о свачему јако се такла наших срдаца. Прошлост му је завијена у најдубљу таму. Сваки би рекао, Рус је, ал' име му је туђинско. Пре је служио код хусара, лепо је дотерао, ал' нико да дозна зашто даде оставку, па се повукао у ту једну селендру, па сад ту живи, како се узме: и трошији и сиротински. Увек иде пешице, носи све једнако неки стари црни ограђач, ал' ће зато сваки час гостити све часнике у нашој пуковнији. За ручком ће да богме бити цигло два три јела, што их је кувао неки ислужени војник; ал' за тим скромним ручком шампањскога да се купаш у њему. Нико му не зна ни имена, ни како стоји, па да би се когод усудио да га запита о томе. Имаје је књига, војничке ствари и романи; драге би их воље позајмивао, па их више никад и не инте, а тако исто не би му на ум падало, да врати позајмљене књиге. Џео дан пуша из малих пушака. У соби му зидови сви прорешетани, долазе ти као саће у кошници, а читаво чудо скупоцених пиштоља: то ти је сав искит у том жалосном стану. Силним веџбањем тако се извештио — да ти памет стане. Ја мислим, кад би му нешто пало на ум, да пуша на кићанку од феса, за цело се не би ни један од нас ни по тренута устезао, да тај феснатуће на главу. При састанцима чешће би се повела реч о двобоју, ал' Силвијо — хајде да га тако назовем — не би се никад племао у наш разговор. Једном ће га неко запитати, да л' је он кадгод делио мејдан? Он ће на то на кратко рећи, било је — вели — и тога неколико пута, ал' не рече даље ни речице; као заливен. Ми смо да богме могли видети, да му је неправо, кад га тако што питају. Као судисмо, ништа друго, него га савест мучи, кад се сети бог ће знати какве жртве своје сигурне руке. Ал' боже га склони, да ће икome пасти и на памет, да помисли, Силвије се ту могао кукавички показати. Има другдаш људи, па док га погледиш, а ти већ видиш, да тако што год нема код њега. Можете мислити, како смо се убезекнули, кад смо чули што ћу сад да вам приповедим.

Један пут ручали ми — нас неких десетогору код Силвија, па смо као обично, мало боље повукли. Позовемо ти га ми, да даје банку. Изнајпре се стао устезати, није се скоро никад картао, ал' најпосле ће дати донети карте, положи педесет дуката на сто, те партија почне. У таким би приликама ћутао као заливен, избегавао би сваку препирку, свако „разјасненије.“ Дели л' се, да се ко год по мете при поентирању, то би Силвије без ваздан разлагања на просто изравнао разлику, па би своје „добре“ написао кредом на сто. Ми смо му знали навику, па смо га манули. Ал' сад се међ нама десно и неки потпоручик, новајлија, који није знао Силвија, а при том расејан за игром. Помете се у рачуну, а Силвијо то, као обично, поправи. Потпо-

ручик га мери, па би рад да зна, од куда то? Домаћин игра мирно даље. Официр већ изгубио стрпљење, узме четкицу, па избрише написани број. Силвијо га напише са свим мирно још једаред. Потпоручник, од вина угргајан, од игре раздражен, а и другови га узели једити. Нашао се очепљен, зграби неки бакарни свећњак са стола, па га тресне на Силвија. Силвије вешто варну. Бипи. Из очију му севају варнинце, па сукну, блед као смрт од љутње:

„На поле! Одмах! Па хвалите бога, што сте у мојој соби!“

Ми а да смо ма најчашће посумњали, шта ће иза тога да буде, па смо официра већ и ожалили. Устајући рече, да је готов на сваку сатисфакцију. Ми смо се још неко време и даље картали, ал' кад уочисмо, да домаћину

је код њих круна свију људских врлина и дољна извина свих редом порока.

Ал' мало по мало, па се све заборавило; Силвијо дође опет до свог пређашњег учиљива на нас. Ја једини нисам био с њиме таки, као пре. Моја ме жива машта јаче него друге официре привлачила томе човеку, чији је живот за мене био загонетка и који ми је додазно као какав јунак каквог тајанственог романа. А чинило ми се да је и њега нешто мени привлачило.

Кад би нас двоје били на само, он би напуштао свој посмешљив тон у говору, па би са мном говорио буди о чему просто и љубазно. Ал' после оног вечера, о коме сам вам приповедио, све ме успопала мисао: том човеку така љага опрљала част, а он ни да је покушао, да је спере. Не могу више, да сам

целарији највећи жагор. И Силвијева су писма долазила на региментски биро. Једнога дана добије Силвије писмо. Отвори га у највећој хитњи. Што га даље чита, очи му све јаче севају. Другови му и сувише заузети својим рођеним писмима, па то нико и не узе на ум. „Господо моја, рећиће, пошто га је прочитао, важна ме новина гони, да се још ове ноћи кренем на пут. Надам се, да ћете јопи једном, последњи пут бити моји гости. А и вас очекујем, придодаће обрнув се мени, надам се да ћете за цело доћи.“ После тих речи одјури кући, а ми се договоримо да га не одбијемо.

Таман термин, таман и ја код Силвија. Затечем већ све другове. Силвијове ствари већ спремљене. У соби голи од танета прошетани зидови. Седосмо за совру. Силвијо

Рањеник. Слика Ђорђа Крстића.

мисли бог зна куда лете, поустајасмо један за другим, па одлазећи кући премицљасмо на мањак, који нам престоји пуковнији.

Сутра дан, баш се разговарамо на тркалишту, сирома потпоручик да л' је боже још у животу, кад ал ево ти њега, па вели још није од Силвија добио никакве поруке. Памет нам свиша стала. Одемо Силвију, па га наћемо; а он приковао на један црвеног кеца, па пузача на њу куршум за куршумом. Дочекао нас као обично, а о синотњем ни речи. Тако проћоше три дана — потпоручик још једнако у животу. А! Та не може бити, да се Силвијо неће тући! Ал' Силвијо се није тукао, задовољно се неком олаком извином, па му оправтио.

Из најпре је због тога у нашим очима много изгубио. У очима је младих официра кукавичлук неопростива љага, а одважност

с њиме онаки као пре, па све дођем у некакву неприлику. Силвијо је имао добарнос и добро око, те мусе то није могло омаћи, а домишљао се и о узроку. Изгледало ми је да је то јако дирнуло, па два пута ми дође, као да тражи згоду, да ми нешто приопиши, ал' ја сам му увек измакао, те се сад и он од мене отуђио. Од тога часа нисам више био с њиме на само, те не имадосмо више својска разговора.

Великоваршани, који могу на толико начина да себи време прекрате, немогу себи ни замислити, са каквом се узбуђеношћу дочекује пошта на селу и у варошици. Сваког уторника и петка канцеларија је наше пуковније дунком пуним официрима. Једни изгледају на паре, други чекају писма, а трећи опет новине. Ту се одмах писма отпечате и читају, друговима се казују новости. У кан-

целарији највећи жагор. За мало, па се и други рашереташе. Запушачи од шампањскога не-престанце дунају о свод, чаше се непрестанце пуне бисер-вином. Пило се за сретна пута и за здравље онога што ће да нас остави, па бога ми, било је већ подоцкан, кад се подигосмо кући. Силвијо се са свима оправтио, а кад се ја хтедох кренути, ухватиће ме за руку. Имао бих с вами мало разговора, прашануће ми, те остало.

Седимо тако нас двоје сами, један преко од другог, па ћутимо и пушимо. Силвија оставило бурно весеље, па је озбиљан, замишљен. Блед као смрт, из мркх очију огањ сева, из уста му куљају читави облаци од дима — додазно ми је прави демон.

Тако ће протећи неколико минута, онда ће Силвије прекинути ћутање.

Може лако бити, да се више нећемо ви-

дети, рећиће, за то сам хтео, да вам нешто кажем, пре него се растанемо. Ви сте сигурно приметили, да се ја слабо бринем, шта ће ко о мени рећи. Али вас волим, па не бих рад, да о мени и на даље рђаво мислите.

Ту њута, па припали лулу, а ја спустио главу; ћутим, као заливен, па чекам, шта ће то да ми каже.

Вами је упало у очи, почеће наново, што од оног блесастих ждере не потражих задоволења. Како сам ја имао да бирам оружје, то ћете ми допустити, да ми је његов живот био у цепу — док напротив мој не беше у бог зна каквој опасности. Ја бих дакле могао слободно да кажем, мануо сам из великовишија, ал' ја нећу да лажем. Да сам му се могао осветити, а да не мећем свој рођени живот на коцку — не бих му оправтио.

Ја сам се сав пренеразио, кад сам то чуо од Силвија.

Да! Тако је то! продужиће. Ја немам ни права, да смрти у очи погледам. Већ је пуних седам година, како сам добио ћушку, а тај што ми је дао, још је жив.

Ја се сав претворио у уво од силне разнолости.

Па ви се нисте с њиме тукли? запитаћу га. Сигурно је било каквих препрека.

Тукао сам се ја, а ево и успомене од двобоја, одговориће Силвијо.

Ту ће извадити из неке кутије фес са златном кићанком и ројтама. — Французи би га назвали bonnet de police, — па га натури на главу. Једно с прста изнад чела тане га пробило.

Сигурно знате, продужиће, да сам служио у . . . ској хусарској регименти. Ви ми знате нарав — волим некако да заповедам; у млађим годинама то ми је била баш страст. Онда је било у моди правити којекакве будалаштине и несташлуке, а ја сам у читавој војсци за цело чинио највећа чуда и покоре. Тражасмо неку славу у пићу, а ја сам вам више писао него онај славни Б . . . што га је Денис Давидов опевао. Двобоја тма божија. Ако се нисам сам тукао, а ја сам био бар девер. Моји ме другови дизали у небо, а заповедници од регименте, који се сваки час мењаху, сматрали ме за неко нужно зло.

Док сам ја тако мирно — ил' ако ћете немирно — уживао своју славу, преместе у нашу регименту неког младог человека из једне богате, племићке породице, коју вам нећу казати. Ја још свог века не видох човека таке среће. Преставите себи младост, ванредан ум, лепоту, раскалашно весеље, најобеснију храброст, поред свега тога славну породицу и грдно имање — па ћете моћи од прилике судити, какву је хуку буку начинио код својих другова. Мој глас пође да опада. Он је слушао о мени па се туроа, да се са мном опријатељи, ал' ја сам га се туђио, те се и он одби од мене не марећи много за моје понашање. Видим ја већ, мрзим га. Да по бесним, што је таке среће код другова и женскиња. Гледао сам, да заподенем кавгу, ал' он би сваки мој насртјај одбино каквом досетком, која је за цело била пре на месту, уљуднија и шаљивија од мојих задиркивања. Он се шали, а ја да пукнем од чуда. Један пут на игранци код неког пољског поседника да погину за њим све женске, па и домаћица с којом сам се ја добро знао. Ја му прићем, па пришанем неку подебелу увреду, а он је врати — ћушком. Потргосмо сабље. Жене пале у несвест. — Доконамо, бићемо се након игранке.

Зором ја сам са своја три девера већ на рочишту, па са нестрпљењем чекам на противника. Свануло већ у велико. Пође већ жега прилицати. Једва једном ево и њега пешице. Униформу обесио на врх сабље, а са њим један једити девер. Кад изађемо пред њега, видимо, а он носи капу у руци. Пуна трешања. Девери одмерише дванаест корака.

Моје је, први да пущам, ал' био сам тако узбуђен, да се не смедох ослонити на своју вештину, па да добијем мало времена, понудим га, да он први пуша. Он то одбије. Најпосле се сложимо, да се реши срећком, а срећа се и опет окрете своме љубимцу. Нанишани па ми просвира капу. —

Е, сад је на мене ред — живот му је у мојој руци. Са дивљом радошћу га премерим, нећу ли му у лицу прочитати ма најмање сенке од страха. Ал' он вам стоји са свим мирно, бира из капе најзрелије трешње, па ми их фрља и зврцка под ноге. Са те његове равнодушности ја сав ускипио. Какве ми вијде баш и да га положим, кад му је самом тако мало стало до живота? помислим у себи. Од једном ми севну ћавоска мисао. Спустим малу пушку па ћу му рећи:

Вама сад као да није до умирања, већ до доручка . . . хајде нећу да вас буним.

Не буните ви мене ни најмање, рећиће он, изволите само пушати. У осталом, како вам воља. Тај је фишак ваш, а ја вам стојим вазда на расположењу. Ја се на то окреним деверима, па им кажем, да данас нећу пушати.

Манем службу, па се повучем у ову варошицу, ал' сам од то доба непрестано мислио на освету — сад је и моје време ту.

Силвијо извади из шнага писмо, што га је данас добио, па ми га даде, да га прочитам. Пишу му из Москве — сигурно његов адвокат — позната личност узима једну лепу, младу девојку.

Можете се домислити, ко је та позната личност, продужиће Силвијо. Ја сад идем у Москву, па ћу баш да видим, да л' је кадар у својој љубавној срећи да смрти тако мирно у очи погледи, као оно кад је јео трешања.

После тих речи ћипи Силвијо, лупи капу о земљу, па као тигар у кавезу јури по соби горе доле. Ја сам му приповетку саслушао не макав се с места, а душу ми обрваше чудни, сасма противни осећаји.

Слуга јуће. Коњи су — вели — упрегнути. Силвијо ми стиште срдечно руку. Загрлисмо се. Он се онда попе на кола, у којима беху два путна сандука, у једном пиштолју, а у другом остали пртљаг. Још се једном опростисмо, а за тим кола одзврјаше.

II.

После неколико година морао сам због својих неких добара, да се настаним у неком сиромашном селанцу Н . . . ске губерније. Посао да ме угуши, те би се радо сећао прошлих безбрижних, веселих дана. Особито ми је тешко падало, да се навикнем на самоту у веће. До по дне провуче ми се време које како, нешто приклапајући са старостом, а нешто јашући по околици, надгледајући по пољу радене, ил' прегледајући нове стаје. Ал' чим стане, да се смркава, а ја већ не знам шта ћу од дуга времена. Оно мало књига, што сам их нашао у орману и на тавану, прочитао сам већ толико пута, да ми се већ огадило. Све бајке, што их је моја редуша Клушица Кириловна нагомилала у својој памети, све сам их већ на изус знаю, а песме сељакуша већ сам толико пута чуо — па су ме чиниле суморним. Једаред је већ дотле дошло, да сам се хтео навикнути на ракију, ал' од ње сам опет добио јаку главоболју, а и бојао сам се, да се мало по мало не пропијем, па још цијаница најгоре багре, каквих је и сувише било у нашем округу.

На близу никаквих компанија, ван њих једно два три од отог реда. Сва им забава у стењању и гутању — но, ту већ волим и савојати. Најпосле закључим, да рано лежем, а што доцније да ручам. Тако сам дан продужио а вечери скратио.

На једно четир врсте од мене бијаше диван замак. Био је својина грофице Б. ал' у њему је живио само један надзорник. Грофи-

ца је само један пут, одмах некако после своје свадбе, провела ту неколико недеља. Ал' друге године, како сам се ја овде настанио, пукне од једном глас, да ће грофица доћи. У јуну месецу грофица и дође са својим мужем.

Долазак каквог велепоседника, то је за околицу тако важна ствар, да ће све о томе и племићи и сељаци разговарати бар три месеца пре и три године после тога. И моје се мисли отимале за лепом младом господином. Не могу да дочекам, да је видим, па већ прве недеље после њихова доласка упутим се ја да их посетим.

Један придворник ме уведе у грофову собу за рад, па оде да ме пријави. Пространа дворана, изредно намештена. Уз зидове се пропели велики орманови за књиге, украсени разним попрсјем, по поду се пружио леп ћилим, а више мермерног камина биста се грдно огледало. Ја сам се у својој простој кућици одучио од сваког раскоша, а и одавна је већ, како сам са богаштином опћио, те кад сам се нашао у дворани, а ја видим да сам се већ сплео, па сам тако чекао на грофа, као какав из провинције на аудијенцији код министра, кад има да га што год моли. Врата се отвориле. Уђе леп, млад човек, своје тридесет две године, па ми пријатељски приће. Хтедох, да му се представим, но он то прекиде са најљубазнијом предуслетљивошћу. Посадисмо се. Гроф започе говор са свим неусијено, те и ја дођем себи, па таман ја почeo да се осећам онај стари, кад ал' ево ти грофице. Лепа је била, поганија једна, па сам се још горе сплео него први пут. Гроф ме њој престави. Ја не бих рад да примете, како сам ускубурио, ал' што се ја више куражим, тим сам све сплетенији. Најпосле — сигурно да ми даду времена, да дођем себи — поћоше њих двоје приклапати преда мном као пред каквим старим познаником, пред киме тек нећемо правити ваздан параде, а ја сам међу тим ходао по соби, па прогледао књиге и слике. Ја се слабо разумем, шта која слика вреди, ал' једна ми је јако ушла у очи. Преставља један предео из Швајцарске; ал' морам признати, да ми није толико у очи упао тај предео, колико то, што је слика пробијена од два танета, једно са свим поред другог.

Ово је вешто ударено! рећи ју ја окрнув се грофу.

Да, вешто боме, рећи је он. А и ви се сигурно разумете у пиштолјима? приодаће.

Но . . . прилично, вели ја, а не знам куд ћу од радости, што сам се тако дочепао „штофа“, где и ја могу коју проговорити. На тридесет корака, мислим, да не бих промашио карте — разуме се са мојим пиштолјима.

Одиста? рећи је грофица, а видиш јој како се обрадовала. А били ти, душице моја, могао погодити карту на тридесет корака?

Пробаћу бапи доцније, одговориће гроф. Некада сам био приличан момак, ал' већ толико година нисам имао пиштолја у рукама.

Ако је тако, онда се могу слободно опкладити, да господин гроф неће погодити ни на двадесет корака. Ко хоће, да је добар нишанџија, тај се мора, као што то ја из искуства знам, сваки дан већбати. Мене су у мојој регименти знали, као добра пиштолију, па кад један пут нисам имао четири недеље пиштолја у рукама, четири пута сам промашио једну боцу на двадесет коракљаја. Наш коњанички капетан, нека шаљивчина, смејао ми се у брк, нисам вели кадар, да заврнем шију једној боци. Бадава је то, мора се човек већбати, иначе оде му сва вештина, Најбољи пиштолија, што сам га ја познао, тај је избацио сваки дан пред ручак бар три куршума. Тако се био на то навикао, као други на чашу ракије пре јела.

Баш се видело, како су се гроф и грофица радовали, што сам се ја мало ослободио.

Па како је он то врага пушао? запитаће гроф.

Како? Лено; на прилику на муву на дувару. Ви се смејете, госпо, ал' то је цела истина. Другдаш види тако муву на тек по-викне: Руска! Дај моје пиштоље! Руска донесе набијен пиштољ, па за тренут — совершиша сја: муга од танета сва размрскана.

Но, то је много! рећиће гроф. А како се имело том нишанџији?

Силвијо, господине.

Силвијо? повика гроф па ћипи. А ви сте познавали Силвија?

О! знао сам га добро; били смо добри пријатељи. Официри од моје регименте сматрали су га као свога друга. Ал' ево већ пет година, како о њему нисам чуо ни речи. — А ви сте га, господине, познавали?

Да, да, то је он! Он ће бити! А није вам он ништа приповедао, онако нешто чудно?

Мисли л' ваше високородије ону игранку, где је добио ћунку од неког балавчета?

А он вам не рече, како се то балавче звало?

Није ми рекао, ваше високородије, одговарију ја, па као да сам нешто слутио, пријадају... Ја нисам то знао, господин грофе... опростите... можда сте ви...

Да, ја сам то био, рећиће гроф сав запурен, а она пробијена слика тамо, то је сведок нашег последњег састанка.

Ах' слатки! рећиће грофица, молим те, ако знаш шта је бог, немој о томе говорити; сву ме језа хвата. Молим те!

Морам то приповедити, рећиће гроф, па окренувши се мени продужиће: Чули сте, као сам вам пријатеља увредио; е сад да чујете и како се он осветио.

С тим ми речма понуди столицу, а ја га станем пажљиво слушати.

Пре пет година оженим се ја, па сам први месец са женом овде пробавио. Овде сам проживео најslaђe дане свога живота. Онда дође нешто, па ми је и данас тешко, кад се тога сетим. Једно вече јашем ја са женом. Кој јој нешто зазире, она, вели, боји се, даде мени узде, а она се сиђе па ће — вели — полагацко кући пешице. Кад ја у авлију, видим тамо нека кола, па чујем, да је дошао неки странац, има са мном нека послла, ал' неће да каже свога имена. Чека на мене у мојој соби за рад. Ја ућем. Видим неког човека у прашњавим хаљинама и дуге браде, где седи при камину. Ноћем њему ближе, да видим ко је.

Грофе, познајеш ли ме? рећиће ми, а глас му дркне.

Силвијо! повичем ја, па морам рећи, сва ми се кожа најежила, а коса накострешила.

Да, ја сам, рећиће он. Ти знаш, да ја имам још један добар фишак... ја сам дошао, да мој пиштољ испразним. А ти? да л' си и ти спреман? — Ту извади пиштољ из цепа са стране.

Ја одмерим дванаест корака, станем на белегу, па га замолим, да само што пре пуша, док ми није дошла жена. Он се узео устезати, па заиште свећу. Слуге донесу свеће. Ја им заповедим, да никога не пуштају у собу. Онда опет станем на белегу. Силвијо напунио пиштољ, па нишани. Ја бројим тренуте, а мисли ми одоше за мојом драгом женицом. Тај ужасни минут протече... Силвијо спусти пиштољ.

Жао ми је — вели — што пиштољи ни-
су напуњени трешњевим зрневљем. Ал' тане је потешко, а мени ово не изгледа као дво-
бој, већ ми долази убиство. Не могу ја да
нишаним на човека с празним шакама. Него де, да ми почнемо мејдан из нова. Нека реши
срећка, ко први да пуша.

Мозак ми се завртио, свет се око мене
окрену... Чини ми се, да нисам пристао

на то. Поред свег тога напуним још један папир, начиним две срећке. Силвијо их баци у ону капу, што сам му је ја пројурнио танетом. Опет срећка мене допаде.

Како ми је било, и како ме је натерао да пушам, ја то све не знам. Ал' то је истина, ја сам пушао, а куршум проби ону слику тамо.

Ту гроф показа прстом на ону слику, што ми је преће пала у очи. Његово лице пласти, грофично бледо пребледо, а и ја се не мога уздржати да од страха на дрекнем.

Ја сам пушао, продужиће гроф, па богу хвала, што сам промашио Намрођен узе сад Силвијо на мене да нишани — у тај се пар врата отворише, а Маша рупи унутра, па ми се баци око врата. Кад њу видех, дођем себи.

Слатка Маша, зар не видиш, да је то све само шала? рећићу јој. Како си се уплашила! Иди молим те, попиј чашу воде, па онда можеш опет доћи, па ћу ти представити свог старог другара.

Маша ми не верује.

Је л' истина, рећиће, обрнувши се Силвију, реците ми, је л' истина, да се ви само шалите?

Ваш се муж увек шали, моја госпо, рећиће Силвијо. Шале ради ме једног дана ћушио, из пуке ми је шале и танетом капу пробио, а и сад је из шале само промашио... сад је на мене ред, да се и ја мало нашалим.

Ту диже пиштољ, па поче да нишани — на очиглед моје жене. Маша му се баци пред ноге.

Устај! Срам те било! повичем ја, а сав сам побеснио. А ви господине, престаните мучити једну слабу, несретну жену... хоћете л' већ један пут пушати или не?

Нећу, вели Силвијо; ја сам задовољан. Видио сам ти забуну, твој страх, натерао сам те, да још једаред на мене пушаш. То ми је доста... остављам те твојој савести.

С тим речима изиђе, ал' на прагу ће се још једном окренути, па опали — скоро и не погледавши тамо — на слику. Куршум је проби баш до муге. Моја жена пала у несвест. Слуге блеје за њим од силна упренашења. И не покушаше, да га задрже. Он се сиђе у авлију, викне на кочијаша, да преже, па док смо ми себи дошли, он већ одједзио.

Гроф ућута. Што ми он рече, то би свршетак од приповести, чији ме почетак тако јако дирнуо. Ал јунака од те приповетке моје очи више не видопије. Кад оно Александар Ипсплантис ћипи на Турке, пријужи му се Силвијо. Добије заповедништво над једном четом хетериста. Доцније рекоше, па је у битки код Скуламане. *M.*

НАРОДНО СУЈЕВЈЕРИЈЕ,

или

ВРАЧАЊЕ, СЛУТЊА И БАЈАЊЕ.

Скупно и описао

ВУК ВРЧЕВСКИ.

ДИО ДЕВЕТИ.

Нечисти духови.

3). Вила и виленик.

1. Вила је по народном мишљењу и казивању једна од најглавитијих басноверија, о којој би требало да боље перо од мојега обрати достојну пажњу, и да јој дадне дотични начин и прво место у будућој народној митологији.

Ко је читao народне јуначке пјесне и друге мале, видио је, шта народ о вила мисли и вјерује, и да све и сва спада на старо грчко

митологично име „Венус“, богиња љепоте, а при том чарава и војевања!).

Шатор пење Угри-Јанко

На вилино разбојиште —

А на вучје игралиште —

Па вила запријетила Јанку:

Ајд' отаље Угри-Јанко!

Ако запах стрјеле моје,

Стријели ћу тебе Јанко, и т. д.

2. Виле, каже пок. Вук²⁾, као што се и по овим крајевима говори, живе по великим панинама и по пећинама обично около ријека, наоколо дубоки језера, ће се љети у друштву купају, покривши своје прси с њезином дугачком златоруном косом.

3. У народним пјеснама, и колико сам ја могао у народу чути, зову се под четири различна имена, а то „Равијоја“, „Приморкиња“, које по приморју живе; „Загоркиња“, које по гори живе, и „Златокоса.“ Оне, по народном доказивању, неће никоме никаква зла учинити, осим само онда, ако им ко у нечем скриви, као и. пр. смести њиво коло, играње и купање, а кад ко што скриви, убију га стрјелом обично у срце, или га ране у руку или у ногу, а многе некаквом травом заслијепе.

4. У народним пјеснама налазимо, да су се многи наши стари јунаци (као Марко Краљевић, Јанко Сибињанин, Милош, Реља, Ћимиљанић, Јанковић, Новак и Грујица и т. д.) с вилама братмили, и да су их вазда у пријеким мукама у помоћ призвијали:

„Бе си данас? поестримо вило!

Да л' ми њеси тврду вјеру дала,

Да ћеш мене у невољи бити?

Помоз данас, али икадаре!⁴⁾

А она ми из облака одговара:

„Срамота је по два на једнога.

Да л' ти њесам вазда говорила

Да не пијеш врх ножића вино?

Данаас би ти био у невољи.“

Па се он дошјетио да има „у потају ножа, те га извади, и Турчина распори:

Кад у њему три срца јуначка,

Једно му се бјеше уморило,

А друго се бјеше занграло,

На трећему љута гуја спава,

Па је гуја у глас цијукнула:

„Моли Бога каурска делијо!³⁾

Да се њесам била пробудила,

Данаас бих те за срце јела.“

5. Ево како народ у онће описује вилу:

а) Оне се не рађају као остало божје створење, но као воћка или цвјетови, у прољећу остају бреће спрам сунца и јутрење росе, а рађају се зими по њивовим пећинама. б) Она је свака у фигури као највиша и најљепша ћевојка, бијела као лијер, а румена као ружица:

— Ни вила јој, брате, друга није —

— А љепша је од икакве виле⁴⁾. —

в) Оне су вазда голе, гојне и снажне, само што њивом дугачком, златоруном и вазда расчешљаном косом покривају своје читаво тијело с пријед и озада; г) Оне доје своју ћецу све док на ноге устану и саме за себе своју храну могу добити (некакво горско биље и ковиље). д) Оне, народ вели, радо подоје чије дијете, кад га виде, да је гојно, па ако је мушки, буде одвећи снажно мимо други људи, сретњу у свему, и да га не може пушка убити, а ако је женско, да ће бити гојна, јака и лијепа као и вила; ћ) да чешће пута украду, или из наручја отму матери дијете мушки, однесу га у њивову пећину и до своје петнаесте године, побративши се шњиме, опреме к матери, а она га питала:

— Бе си сине? материна рано!

Ко те тако узгојио мајци?

Ко ти даде крила и оружје? —

а он њој каже, како су га уградиле виле и дојиле, и у пећину подраниле:

¹⁾ Вуков ковчежић, на страни 72.

²⁾ Живот и обич. нар. срп. на страни 211.

³⁾ Муса Кесеџија и Марко.

⁴⁾ Народне срп. пјесне књига III.

Шикале ме у бешику златну,
Питале ме медом и шећером,
Купале ме пролетњом росницом,
Завијале у невен цвијеће;
Дароваше крила и оружје,
И о грлу моћи од помоћи,
Да ме пушка убити не може,
Нити сабља приватити меса.¹⁾

У Црној Гори мисли се, да у горостасним планинама у Кучима и Васојевићима највише има вила и да им је онамо право легло, и ево што у подлиску „Црногорца“ (број 11. и 12. пр. године) нађох наштампано, да се онамо приповиједа:

У Кучима у шишком језеру (између Црне Горе и Турске) долазиле су једном виле, да се по обичају купају; у то дође један ловац и украде једној вили хаљину и понесе је дома те у кући сакри. Кад вила изиђе из језера и не нађе хаљину, потече за ловцем у поћеру, и не могући наћи аљину, виђе ловца млада и гојна, заљуби се у њега, а он у њу, и до године роди му вила сина и шећер. Но кад једном не би дома, украде му вила аљину и утече у планину, па послиje устријели онога ловца.

Сувише се онамо приповиједа, да се у Кому, у Медуну зарекао Комнен барјактар, да се неће женити ни ћевојком, ни удовицом, ни пуштеницом, него вилом. Мати га тада научи како ће он то вјенчање довршити, говорећи му да отиде на Ђурђев дан у планину на Рикавачко језоро (јужно од Кома), ће се тај дан купају виле, па која му се вила најбоља допане да јој украде хаљине са крилима.²⁾ Он оде на Ђурђев дан на Рикавачко језоро и еакрије се за један цбун од куда гледаше како се виле купљу, те украде хаљине оној која му се најмлађа и најзгоднија учинила и побеже дома. Вила одма пође за њим и дође му кући, и са њим живијаше као друге жене, родивши му четири сина и двије шећери. Дође доба да жене најстаријега сина и заведе се коло међу сватовима. Комнен нуђаше вилу да игра, но она му рекне да би играла али не може без хаљине, које јој је он понион закључао у скрињу, а кад би јој их повратио да би понграла кано ти твоме сину на свадби. Комнен се сажали на њу и даде јој хаљине, и она кад се обуче окрену колом три пута у наоколо, а кад би четвртом она узе средњега сина и ћер под пазуху и поље шећнима у јајеру. Кад Комнен то виђе поплаши се те упита вилу: „буд ли побеже шта ћу ја радити с'овим најмлађим синчићем од сисе те у колијевци остале?“ а она њему: „Подай му — вели — из оног сребрног путијера

(цклене чаше) да се напије, па му не треба више да сиса.“ Тек што Комнен послуша вилу давши му пити из оног путијера оно поље за мајком. Кад то виђе најстари син за жеље да се и он из онога путијера напије, еда би за мајком и братом полетио, али му бјеше жао оставити вјенчану младу жену ни јошт не загрљену, те се једва уздржа.

Причају и то да виле више пута остану код каква момка и шећним живе као и друге жене са својим мужевима. Тако се приповиједа да су у скадарској тамници била затворена три брата. Двојицу од њих посијеку Турци а трећи — по имену Вуксан родом из Роваца у Црној гори — отме целату мач, с'којим посијече челата и јошт петињу шестињу, те бјеж у Црну гору. У бјежању спази на једној главици те се

да је ови мач има 10—15. година сам испануо из оне пећине, па веле да је тада и Вуксан умро, јер да је жив — народ мисли да би га Вуксан опет приватио и у пећину унио. За вилу веле да је и сада онамо, и има много људи Црногораца (који о вилама вјерују) да су виђали ће стере платно и свиту и опет после двије три уре скупља. Ову пећину онамо зову „Вилића пећина.“ Веле да је од приће у оној пећини много више вила било него данас, да их нема зато што се народ покварио грјеховима.

О вилама у комској планини народ и данас пјева ову пјесну:

„Вила вилу преко горе звала:

„Ој вилице моја другарице!

„Да идемо на Ком на планину,

„Да беремо јаблана с Јубана,

„Да пијемо воде с Маргарите,

„Да гледамо Колашину града,

„Како су га прекрили чавке;

„А то ијесу чавке прекрили,

„Него су то Клименачке главе,

„Мартутина и Белопушкина,

„И лијепа Иванова глава.“

За воду Маргариту веле, да се у њој виле купљу и да су оне извиле ову пјесну и народ од вила чуо је и научно.

Виле се — ондапни народ мисли — вазда у планини око извора водени и језерама окунуја и тамо им је највећа и најмилија скупштина јер се крајем водама не само купају и умивају, него играју и пјевају, и ова се мјеста зову „вилина игралишта“¹⁾; а за „вилино коло“ казују да је у планини „Кључ“ некаква љечбена вода коју народ зове „вилин извор“ или: „вилина вода“. Близу овога извора налази се као једно гувно које се зове „коло“ (широко дијаметрично једно 20 лаката) на којему никад трава не пресуши свуда у наоколу опет у унутрености овога кола вазда зелена. Не давно — веле — иђаше туда један чојек, па кад дође близу те воде спотаче му се коњ

и он паде с' коњем те се једва шећним подигне. Кад стигне кући коњ му цркне кроз петнаест дана а њему се осуши сва једна страна живота с' главе до пета, иолова пет година потрошивши половину свога бића на попове и на калуђере, па на врачаре и врачарице који му најпосле у књигама нађоше да су га виле устријелиле, те га кутња чељад понесу на ону вилину воду и ту га оставе, а он — вели народ — да је у три пута закумио виле иза свега гласа: „Кумим вас виле моје посестриме небом и земљом, па гором и водом и свијем изворима који се у овој планини налазе изливјите ме,“ и тако се виле на кумство и на побратимство

¹⁾ Ове ријечи налазе се у једној пјесни, коју ми је казао оглашени пјевач уз тусле Раде Мишевић из Билећкога кадилука;

²⁾ Штета што у овој приповијетки не налази се какве су и од шта су биле ове крилате аљине, окојима сам ја ово први пут у том вијеку чуо.

Гроб Вука Стеф. Караджића.

зове Веља гора уљешанској нахији, ће је отријало сунце те рече: ако се спасем и дођем жив до мајка огради ћу на оној главици цркву. Он се здраво поврати, и на оној главици како је био рекао озиди цркву, која се и данас у својој цјелости налази именом св. Илија. Поншто је саградио цркву враћајући се дома успозна се с'једном вилом те шећњом пође у врх Кома у пећину и живио је ту шећњом толико доба. У пећину, веле, унијела га је вила јер је така стрмен и провалија испод пећине да ништа допријести неможе што крила нема. Народ приповиједа по Вуксанову казивању, како су виле у овој пећини простириле спрама сунцу платно и свиту плаву и црвену ће сваки дан виси по два три сата над вратима од пећине. Вуксан био понио са собом у ону пећину они мач као и све своје друго оружје, и народ приповиједа

¹⁾ Народна пјесна: Шатор пење Угри-Јанко
На вилино игралиште,
А на вучје вијалиште.
и т. д.

смиљују те му живот поврате некаквим планинским биљем.

Да виле не оћеду да им ко испитује њине тајне, и смета њиним састанцима као и игрању и пјевању, народ вели да је куку ономе који би се усудио да им траг и тајне истражује, јер би му се одма осветиле. Тако прост народ вјерије, и ево шта приповиједа:

У Расовцу, у Црмничкој нахији, има једна пећина коју зову „Голубињак.“ Бијаше један чојек те пострада и врло осиромаш, те стаде мислити како да се обогати? Чуо је ће причају да у голубињачкој пећини има много блага, те науми да у њој пође не били онамо нашао блага. „Идем — у себи вели — па макар поманитао“ па хајд' у пећину; а пећина она налази се високо у стрмоглавној литеци која је тако била глатка да нико по њој није могао ходати; но некако с муком и натегом попне се и у пећину уљезе ће нађе двије прегrade. У првој, веле, нађе једну трпезу од мрамора лијепо израђену и по њој изрезане ожице од камена. Он прође покрај ње те хајд на врата од друге прегrade. Тек што таче у врата одговори му неконзње: „Не напријед!“ Човек се овај препаде и утјај час поманита. Казује народ да је у тој прегради вила и поред ње три стога блага. Вила држи на рукама тепсију од злата и на њој преплетену змију зато ко први до виле дође да му змија избије очи.

Исто тако, по народноме приповиједању, пострадао је један Црмничанин од вила те не смије ни данас да ноћи из куће изиђе. Поманитао је а народ удеши већ и стару приповијетку о којој се прича може бити од више но стотину година скројивши је на овога помамјенога Црмничанина. Ови чојек враћајући се с планине кући у поноћи прође покрај извора „Баш“ ће су се виле саставале и умивале, и ненадно набаса мећ' њи, па се уплаши и побјеже, а једна га од њи довати за струку; он почне бјежати а виле за њим у поћеру све до првије куће у село, и оскубу му неколико реса од струке; те онај чојек одма поманита, и дugo је у манитости живио лијечећи се у залуд.

Приповиједа се да су код овога истога извора неки Црмничани колико извора има у планини Суторман. У овој планини људи веле има толико живи извора да их никад нико није могао преброяти. Наравно да виле знаду колико ови извора има, али ко ће да дозна од њи? Два се чојека окладе да ће дознати то од вила, те се они обојица обуци у једне аљине (замотавши се као да је једно тијело) а двије главе помоле па отиду код воде Баш. Кад тамо дођоше опазише виле код извора, а кад оне виђоше чојека су двије главе почеше се све чудити питајући једна другу шта је оно? Једна ће од њи рећи: „тако ми 377 извора те су у Суторми оваковог чојека су двије главе нијесам јошт никад виђела.“ Они кад чују врате се натраг, и сељанима кажу да у Суторми има 377 извора, и тако добију оклад.

Народ мисли да у рукама виле у њиховој воли стоји умножавати или умањивати водене изворе кад гоћ оћеду, о којему ево народњег доказа: Дозивала, веле, вила с' врх планине Кому вилу на планину Ловћен велећи јој да отвори јошт неколико извора у Ловћену. Ова је чу ће је дозива, али је не разумје, него јој се учини да јој је рекла „затвори јошт неколико извора у Ловћену“, те на мјесто да отвори

она затвори све изворе, тако да у Црну гору немају људи од онда толико живи вода колико су их некад имали, особито по планини Ловћену.

Премда су виле по народном вјеровању врло снажне, опет им људи на неки измишљени начин доскоче, али с' највећом опасности свога живота. У народу се приповиједа и то, како је био некакав Турчин и долазио на некакав извор ће су се виле купале, те се вазда саставаја с једном вилом; и кад гоћ би вила опазила код овога Турчина гвожђе оштро, никад му се не смијаше примаћи. Вила му не даваше никад да дома полази, и је вазда морао да остане у планини код своје стоке. Досади се овако живјење Турчину те поче мислити како би вилу убие и једанпут се од ње куртарисао. Једном понесе собом ножић и гвозден чавлић, обое сакривши за нас те отиде к'виле, но чим му се она приближаваше одма осјети да при њему има гвожђа, па му рече: „прије него баџиш са себе гвожђе којега кријеш, нећу к'тебе приступити.“ Турчин јој одговори: „Јок! ванс-

пећине чобанину од дивокоза, „Ћерај козе овамо неборе!“ а чобан јој одговори: „немогу неда ми један ловац што је изашао у планину и убио Муртова и Мурова, па ће сад убити и мене и моје козе.“ Кад вила зачу чобана прокле га: нека га да Бог да му јутрос очи прсле! Кад се ловац кући вратио, приповиједа се у народу, да су му обје зенице из очију прсле и да је до његове смрти слијеп живио зато што га је вила била проклела.

О Марку Краљевићу много има приповиједака као и пјесана како је с'вилама друговао, братимо се и борио се ш'њима, па ево једне приповијетке, коју сам у подлистку „Прногорца“ (број 12) нашао. Путоваши, веле, Марко на свом шарцу кроз планину Романију, па љуто оједни а нигде немогаше наћи воде да се напије, па од јада и муке запјева:

„Бог т'убио горо Романијо!
„Јер у тебе нема воде ладне
„Да напојим себе и шарина.“

А у то чу из горе глас испод једне високе јеле, на врх које на сувој једној грани стајаше вила:

„Не кун' тако Краљевићу Марко!
„Шта је гора Романија крива,
„Те у њојзи ладне воде нема,
„Него ајде до под ову јелу,
„Наћ' ћеш под њом извор воде
ладне.“

Кад Марко чу, окрене шарца пут оне јеле, под којом нађе једно велико језеро и у њему ће се купље вила. Марко приступи к'води да напоји себе и шарина али му вила забрањиваши; тако се Марко на вилу најљути и јуриши на њу да се ш'њоме побије

„Хитише се за прса јуначка,
„Носише се љетни дан до подне,
„Једно другом одољет не може.
„Марка стара срећа послужила,
„Те надјача и распори вилу,
„Наће у њој три срца јуначка“

У Ћеклићу у Црној гори, има једна црква, и код ње се и данас налази отесани велики камења, што су претекли кад се црква градила. Народ у оним крајевима вјерије и приповиједа да су оно камење виле њиним рукама отесале.

Б. Виленик је, каже пок Вук¹⁾, човјек којега је вила била устрјелила па га она сама и извадила, и својим му скутом ране завијала²⁾; потом је он посестрио и она му даровала биље да га не може нико преварити, и да му жена рађе добре јунаке и лијепе шћери. Но Вук ово каже само за Боку, јер сам му ја онда при

купљењу народни ствари из Боке био ово послао као и многа друга умотворја народња, које је он то сам о мени доказао³⁾ али ово и кроз Црну гору и Херцеговину људи понашају.

Осим овога опет народ, неки и неки, држи да је и оно виленик, којега виле понесу или украду (као што сам овамо о вилама под 5. број казао) и у пећини га подране и даруји крилима и оружјем; а и све оне њине побратиме којима оне дарују биље⁴⁾.

По народноме мишљењу и многи су који наши стари јунака виловити, којима виле дарују потајна крила:⁵⁾

¹⁾ Рјечник на страни 62. под „Виленик“.

²⁾ Даље Вук с овим доказује да су виле обучене (!?).

³⁾ Рјечник у предговору на другој страни.

⁴⁾ Ковчежић, кад је говорила Божовић Секулу:

— Пусти мене бан Секуле!
До три ћу ти биља казат;
Да си добар у дружини,
Да ти сабља сјече Турке,
Да ти љуба роди сина.

⁵⁾ Српске јуначке пјесне IV. и V.

Илија Чолак-Антић.

тину немам, но сам јутрос подкивао коња па сам заборавио бацити чавлић и неотице донино собом за нас па ми га жао бацити.“ Вила му повјерова, те му приступи и ножицама подкидаше перчин на глави. Турчин онако лежећи вили на крило, извуче крадом ножић те је разбучи у трбух. Вила га одбаци са скута, и рече: „Валам ти мене прије преварни него што сам ја тебе била наумила.“ Потрча да по планини тражи љечбене траве те затвори и излијечи ране, па у поћеру за Турчином, и стигнувши га устрјели и на оно мјесто паде мртав.

Сувише приповиједају овдашњи Турци како је јошт горе прошао један Турчин ловац кад је пошао да лови дивокозе. Пође, веле, један ловац у планину и срете у путу мећеда и убје га, а мало после ходајући по планини срете дивљег јарца те и њега убије. Кад се одмаче јошт даље сусрете дивљега прасца па и њега уби и више се овоме најпоследњему лову обрадује по објема првим; но на један пут чује глас из пећине ће виче: „Ој вашој!“ а на другој страни: „Ој!“ — Вила опет повика из

— На ћогату коњу виловноме.—
А да видиш Комнен барјактара,
Када вранцу попушти дизгени,
Рекао би, и заклео би се,
Да му вила подметнула крила —
а о Момчиловоме јагрезу крилатоме како га је
жене издала и ноћи му катрамом сажегла кри-
ла, па кад је војводи Момчилу до јуначке не-
воље било и Турци му притужили, повикао
коњу: „попушти крила и прелети самом,” он
му вриском одговара:

— Господару војводо Момчило!
Не могу ти попуштити крила,
Твоја љуба, кучка невјерница!
Сажеже ми обје брчно перје,
А окрајке коланом притегла. —

и) **Репач.** Пок. Вук казао је да се „Репач“ у Боки зове они чојек, који се роди у кр-
вавој кошуљици, и смалијем репом меснатим¹⁾; али се ово не приповиједа само по Боки, него и по Херцеговини и по Црној гори свуда јед-
нако, зато ћу ја нешто по дуље по пок. Вук о
репачу проговорити.

1. Народно мишљење не би се имало уз
басновјерје успоредити, јер наш народ није
знао, или може бити није хтио туђијем именом
назвати оне људе, које једва један вијек једно-
га роди те надмашује снагом све друге људе
његова доба, т. ј. није хтио или није знао на-
звати их грчким „херкулос“, талијанским
„gigante“ или „alcide“ него — мени се чини —
овакове људе (чудотворне снаге као
Силистјани што су имали Самсона) сравњивали
су снази коњу или волу, и нађели му име ре-
пач; али га ја уз ово ставих зато, што народ
мисли да овакови људи имају мали меснати
реп, и да је у њему некакав нечисти дух, осо-
бито онда, кад се нешто наљути те чини оно
што не би други десет људи обичне снаге
учинили.

2. Има право пок. Вук што орепачу каже,
т. ј. да овакови људи јаки имају мали реп ме-
снати, који им се, по народноме казивању никад
не може виђети осим само онда, кад се наљуте,
или кад што претешко дижу и носе, а и то
само онда кад би случајно голи били.

3. Овће у Херцеговини говоре за овако-
ве људе да им је међед отац, уфативши му
мајку негђе у планину, као што се свуда по
шеверној Херцеговини и данас говори за не-
кога Турчина Мујицу Тановића из Метохије из
Гацка, зато што је у стасу био виши и тежи
од икаква два мјерна чојека. Приповиједали су
ми мнозиња и свак једнако да је могао по де-
сет ока меса на један оброк појести; по чита-
ву оку љеба у уста од једном ставити, а једном
да је у опкладу петнаест ока шљива појео. Он
се није никад женио јер га није хтела никаква
ћевојка вјенчати; он није никад опанке на но-
гама носио но вазда бос, а никад феса јер га
није за његову главу било. Умро је о јесени
1868. године у 53-јој своје старости.²⁾

4. Ја познавам у Боки два чојека за које
се мислило, у моје ћетинство, да су репачи,
т. ј. неки Јово Матов Мршић из Рисна, а други
Петар Паландачић из Луштице,³⁾ који су
чинили такови ствари што не би могли учи-
нити четири мјерна чојека.

5. Видно сам много кривошински ускоке,
и црногорски четовођа као и херцеговачки

јајдука да нешто у црвеној свити зашвено, у
перчину носи, но не знам управо шта и зашто,
неко ми је једном приповиједао неки оглашени
четовођа кривошински Симо Благојевић, да
је то некакво биље горско, које се зове „одо-
љен“ и значи да одоли ће прегне на какав
ударац у чету, а други овће у Херцеговини
казали су ми да су то моћи од помоћи, које им
светогорски калуђери за новце продавају, и
запишу на моћи: „Здрава ти глава.“

ДИО ДЕСЕТИ.

Једовите живине.

а) **Ајдаја.** Пок. Вук казао је „Ај-
даја“, „Хала“ и „Змај“ али са свим другчије
нешто него народ ови крајева вјерује. Ево
што је Вук казао: за халу, он вели, да се
мисли да има од хаждахе особиту духовну си-
лу те лети и води облаке, и град наводи на
љетину. За змаја пак мисли се, вели Вук, да је
као отјевит јунак, од којега у љеђену огањ
одекаче и свијетли.⁴⁾ А ево што овдашњи на-
род о ајдаји мисли:

Ајдаја је по народноме доказивању „пра-
ва слика и прилика“ налик нилског кокодрила,
но да је много од њега до репа ширя, а нешто
мало дуља. Оне, народ вели, да живе у дубо-
ким језерима, а особито у оним пећинама од
куди извире зими страшна вода (као и п. у
Рисну Сопот и Спила ће и љети у њима леже
језера једно десетак минута далеко од грла
оне пећине.) Она, веле, може живјети и из-
ван воде као и сва врста животни амфибија,
јер она ноћу излазе на суво на грабеж свако-
јаке животиње као на ситну стоку, и све чет-
вероножно што у гори живи, а особито људе.

Она није толико хитра колико би могла
достигнути чојека, камо ли какву звјерку јер
су јој врло кратке ноге те се мора трбухом
по земљи вући; али — каже се за њу да — она
кад што види живо па оће да улови, упре у
њега њезине свијетле очи (као да га мањати-
зира) тако сјајна као два сунца и тако га за-
чара да мора на оно исто мјесто ће се нашао
останути, па онда она како може к' грабежу
приступа и угради. Кажу да ова може живи чојека
обличке преждијети, и с' оним што
уграби побјеже онет у језеро. Веле да кад
увати чојека којој је најдражи лов над њим
најприје мртвим плаче.

б) **Змај,** Draco, der Drache. Народ о
змају овако каже: он је, вели, налик ајдаје
али није онако кабаст као она, но витак и
много дуљега репа но ајдаја, којега он вазда
заузлана носи (као и п. кад који путник заве-
же коњу реп да му се блата или кала не на-
пуни.)

Веле, да он има на глави један драги камен (Турци веле „алмаз“, brillante) који му се
ноћу, кад лети, свијетли као сунце; да су му
крила месата налик они у слијепога миша или
као нога у патке, с којима он прелијеће с
брда на брдо и с планине на планину, и веле
да кад прелијеће све из њега сијевају огњене
варнице, и зато народ вели, кад ноћу нешто
сине а не зна се што је: „Ево прелеће змај“
као што се и у народним пјеснама каже: „Пре-
леће змај с мора на Дунај.“

Да су змајеви полапни на младе и лије-
не жене па да ноћу к њима кроз пенцер ули-
јећу и обљубе их, о овоме навестићу нешто из
народни пјесама, како је змај обљубио жену
слијепца Грѓура, па кад му се родио чудно-
вати син, просочила га је Турцима мајка Ћур-
ђева Јерина:

— У мог сина слијепца Грѓура,
У њега се мушки чедо наће,
Није чедо чеда каквансу су:
Вучја шапа, и орлово крило,
И змајево коло под назухо;
Из уста му модар пламен бије
Матери се не да подојити.“

Осим овога народ приповиједа и у пје-
сама пјева да је змај крилати отац Змајогње-
ног Вука, па зато да је и добио ово име, као
Милош Обилић од ријечи: „Обила мајка обило
дијете родила.“

Пок Вук казао је¹⁾ да је змај као огње-
вит јунак од којега у љеђену огањ одекаче и
свијетли, али ја ово нијесам никђе ни од кога чуо,
неко сам чуо код сва три народа, да јунаке от-
личне уподобљавају највише змају и соколун, п.

— Оно ти је јунак змајевити! —
— Мала печа, ама ватра жива! —

Змај се дају неда никоме виђети,
зато, веле, што се од људи боји да га не би
убили ради његова „драгога камена“ те у гла-
ви као што казах, има, и веле да је Вукашин
краљ имао у својој сабљи један змајев драги
камен:

— У балчаку алај камен драги,
При коме се види вечерати,
У поноћи као у сред подна,
И путоват' ноћу без мјесеца —²⁾

У једној народној пјесни која се пјева
на Спасовдан у Будви, и коју сам ја одонуда
бино послао пок. Вуку год 1827-ме, види се да
народ мисли да су змајеви полапни на младе и
лијепе ћевојке као и момци³⁾.

Рано рани ћевојчица
На весели Спасов данак;
Нешто пред њом росу тресе
Бога моли ћевојчица:
„Дај ми Боже, да ја видим,
„Свако звјерје с очицама,
„Разма змаја огњевита.“
Јошт те рјечи не изрече,
К њој долеће плахи змаје;
Сави младу под крилима
И полетиу с ћевојчицом — и т. д.

в) **Змија.** У народу се различито змије
зову. У Херцеговини: змија, маја, водењача,
гуја и љутница, а у Боки и у Црној гори једним
самим именом „змија.“

Ево имена свију змија које се налазе
кроз ова три народа, које се држе да су све
једовите осим „водењаче.“

а) **Уворача.** има на глави мали увор
као кокот, боје пепељаве.

б) **Црнокруг.** И ова има китицу на врх
главе, а глава јој је плосна и има двоструке
зубове; црни је.

в) **Шаргант.** Сва је на округле шаре
не колачиће колико турска вара од озго, а по
трбуху жућкаста.

г) **Шибавица или: Ђералица.** Оне
по народноме ујеравању кад виде чељаде са-
вију се у котулач те шибају по леђима или ће
уфате, тако јако, да не би боље чојек прутом;
но народ вели кад кога она гони скачући и ши-
бајући, треба да од ње бјежи спрам сунца пак
га неможе сваки пут погодити.

д) **Пресничавица.** Ова је врло танка,
али дуља од и једне у ове крајеве; сва је на
прутове жутозагашене, а оздо по трбуху бијела.

ћ) **Кравосац.** Ни ова није једовита ко-
лико ни водењача, но је врло дебела и кусаста
репа налик блавора. Народ са заклетвом ује-
рава да ове сисају краве, и тек што опазе
краву замуми као теле, па јој се около ноге
обмота и сиса млијеко као и теле, од које се
крава ни најмање не брани. У Црној гори чуо
сам да зову ову змију „Кравосац,“ и мене се
чини да значи кравосисац.

е) **Водењача.** Ове се налазе близу ријека,
а највише по барама; доста судебеле и дугачке,
и живе о жабама у води, које оне, мало по ма-
ло, читаве пројдеру, и нијесу једовите.

Пок. Вук каже⁴⁾ да се по народном при-
повиједању у почетку свијета звала змија

¹⁾ Рјечник под име „Репач“ на страни 648, али сам ја
и овће у Херцеговини овако исто чуо.

²⁾ Народне јуначке пјесне.

³⁾ Живот и обич. нар. српскога.

⁴⁾ Живот и обич. нар. на страни 230.

укус каве повишива додатком Доминга, Шербиона или Бразила.

За Енглезе се зна да су мајстори у готовљењу чаја или кување каве тврде Немци да боље разуму. И доиста се у Немачкој није много више кава но чај, што је можда у свези са навикама или и дјеством ти пића. Чай дјејствује као што је познато управо на желудац да су му покретања умложена понекад у таком степену да наштине пијен на повраћање дражи. Кава пак умложава перистамничко покретања на доле, и зато држи немачки научењак при свом седећем начину живота шољу каве из јутра са цигаром за драгоцену средство, које потпомаже извесне органске догађаје. Из исти су разлога, како се чује, и руске госпе постале поштовање каве и дувана.

Па по томе је готовљење каве заиста довољно занимљиво кад садржи напоменута дјејства у најпотпунијем стелену. До ти моји

боје већином су бојадисана, њи ваља са мало воде опрати и зrna топлим чаршавом осушити; код чистији је сортти прање излишио. Прва операција, која се предузима после тога јесте пржење. Од пржења зависи каквоћа каве, и зrna ваља да се управо донде прже, док свој ротњаст лик не изгубе, да се могу на добро наоштреној кавеној воденици да мешу, или као на истоку у дрвеним аванима истрине и у фини прашак уситне.

Као што је познато кава садржи једно кристално тело кавеин, које се и тајин назива, јер је једна честица теја; то тело је нестално и добро се ваља побринути да се оно у кави одржи. А то ће бити, ако се зrna полагано прже, док добију отворено мркју боју. У затворено мрким прженим зrnима већ нема више кавејина; а кад су зrna поцрнела, то су уништене онда и најпоглавитије честице зrna, и пиће, које се из тога спровја, не заједије више име каве.

Суда у ком су пржене, на лист лима и да се лакше оладе у танки слој разреде. Оставе ли се врела зrna на гомилу, то се она упливом ваздуха угреју, озноје се и ако је голема маса, онда загрејање дође у запалење. Пржена зrna мора да се у сувоти чувају, јер шећер, који ји облаже, лако привлачи влагу.

При пржењу до отворено кестенасте мрке боје изгубе сирова зrna 15 до 16% и врелом водом добијени сок ти пржени зrna износи 20—21% од тежине сирови зrna. Много је већи губитак, кад се пржење даље тера, до затворено мрке или црне боје.

Док зrna пржењем губе у тежини, набурењем добијају она у запремини. 100 запремина сирови зrna заузимају после пржења 150 до 160 запремина, или 2 маса зелени зrna дају три пржени.

Обичне методе готовљења каве јесу:

1. цећење, 2. налив и 3. кување.

Цећењем се добија често, али не увек,

Утопљеница. Слика Ђорђа Крстића.

покушаја сам побуђен био намером да добијем кавени сок (екстракт), који би од услуге био путницима и војсци на маршевима, и при тој прилици сам најпре опазио уплив ваздуха или кисеоника ваздуха на каву, који квари јако добра својства каве; ја сам нашао да врелни врели сок пржене каве, који се може још пить тазе, брзим или лаганим испарењем на високој или ниској температури у додиру са ваздухом изгуби пријатни укус мало по мало сасвим; и црна маса преостане, која се не раствара потпуно у ладној води, а због гадног укуса не може више да се пије.

При свим начинима готовљења каве нужно је да се зrna проберу, јер се често нађу страна тела, дрвца, перје а обично млоштво сасвим црни бујави зrna, која ваља брижљиво одвојити; чуло за укус тако је фино, да му се не може да прикрије ни најманњи страни пријатак.

Кавена зrna тамне или тамно зелене

Упливом ваздуха губе пржене каве зrna сваким даном од његовог ароматичког мириса што се више чувају, јер он лако продре у зrna која су пржењем шупљикаста постала. Та се штетна промена може да отклони, кад се по пржењу зrna шећером поспу пре него што се истресу из врелог суда за пржење; на фунту каве довољно је $\frac{1}{2}$ унције (1 лот) шећера. Шећер се једна расипа, а јаким мешањем и држањем се тако разлије преко свију зрија, да ји превуче са танким или за ваздух непробојним слојем карамелом; она онда изгледају као фирнажом намазана, и с тим изгубе скоро сви мирис, који се наравно опет сило развије при млевењу. У Бечу и чешким купатилима, где се основно разуме кување каве, нужна се кава пржи свако дневно, и то у отвореном гвозденом суду, где се може боље да надгледа пржење и у затвореним судовима.

После тога посла се зrna истресу из

добра кава. Кад се врела вода полагано досипље кавеном прашку, или вода лагано цури, онда дођу капљице са мало ваздуха у додир и кисеоник ваздуха промени ароматичне делове, а често и са свим уништи, а и добитак је непотпун. У место 20—21% растворава вода само 7—10% а 11—13% се изгуби.

Кад се вода загреје до кључања, у њу уситњена кава успе, суд онда од ватре одмакне и од прилике 10 минута на миру остави, онда је то налив.

Кава је готова за употребу, кад се на површини воде пливајући прашак промењањем сталожи. Овим се начином добија врло ароматична кава, али не је сочна.

Кувањем као на истоку добија се изредна кава; тамо се представи ситна кава са ладном водом код ватре, и то само до врења: фини кавени прашак се тамо пије заједно. Дужим кувањем, као што се често у Немач-

кој догађа ароматични делови изветре и кава је истина јака или без ароме.

За најбољу методу готовљења каве ја сам напао следећу; она се састоји из друге и треће методе.

Обична се сразмера између воде и пржење каве задржи и код тог готовљења. Мали судић од лима, који вата $\frac{1}{2}$ унце (1 лот) сирови зрна, напуњен са прженим, мера је за две мале шољице каве средње јачине.

Пре готовљења каве се пржена зрна самељу; мало крупнији је прашак бољи од сасама ситног. Каву са млевену приправну имати никако не је добро.

Вода се загреје да бри са три четвртине каве, коју оћемо да затворимо, и смеса се кува пуни десет минута. После тога се доспе заостала четвртина и суд се одмакне одма од ватре, покрије и пет до шест минута остави на миру; прашак који је пливао на површини промешањем се ома стапложи, и сада је кава од прашка одлевена спремна за уживања.

Да узмемо, да требају осам мали шољице каве, то се одмакне четири дела каве поменутим судом од лима, три се дела најпре самљу на онда четврти и оба дела одвојено оставе. Сад се одмакне осам пуних шоља воде, њима се припадају три дела каве и до врши се као што је описано. Да не би прашак било, кава се пре послуге може да процеди кроз фину крпу, али то обично не је нужно и за чист укус убитачно.

Готова кава вала да је мрке (а не црне) боје, увек је мутна, као водом разблажена чоколада. Мутнина каве начињене по тој методи, не долази од кавеног прашка, већ од особите масти подобне путеру, које има у зрну од прилике 12% и која се од чести уништи пржењем.

Мали додатак рибљег меура или коже какве морске рибе сталожи врло брзо кавени прашак и кава се избистри.

При обичном готовљењу каве остане више од половине растворени честица зрна у кавеном талогу.

Да би тог истог добrog миња били о кави начињеној по мојој методи, каквог сам и ја, не сме се да узме за углед укус обичног пића, већ да се више гледа на добра дејствија моје каве на организам. А многи држе по мојој методи начињену каву за слабу и ретку, јер они бркају појам јачине

и густине са тамном или црном бојом; код ти сам задобио боље миње о мојој кави, кад сам каву црно бојадисао изгореним шећером или каквим кавеним сурогатом.

Прави кавени укус је млогима непознат и млоги који су пили први пут моју каву, замерају јој да удара на зрна. Али кава, која не удара на зрна не је више кава, већ вештачко пиће, које се тако исто заменити може и са другим; отуда долази, да млоги не могу да разликују пића из сурогата кавени:

паљује и ја сам нашао да може да се пије и после ручка, а да варење не квари, што је код мене бар редовно кад сам пио јако пржену каву.

Турском посланству у Берлину беше једном заповеђено, да секретари и други званичници приљежно пропутују немачке земље, индустријска места походе, проуче и верне дневнике воде. Магдебург је био први излет и резултат посматрања млади мусломана о Магдебургу гласио је овако у

дневнику: Магдебург, јака тврђава и одликује се индустријом, која фабрицира мирко ћубре, којим се за најкраће време најбоља мока кава претвори у несносно пиће, цихоријом кавом звано.

За извесне случајеве, нарочито на путовању маршевима, где су (досадни) теретни судови за млеке и пржење, могу се да сачувају кави у прашку ароматични делови следоћом приуготовом:

Пртена се зрна самељу у прашак и одма поквасе густим шећерним сирупом, који се добија, кад се прелију 3 дела шећера са 2 дела воде, и неколико минута оставе. На фунту каве довољно је две унце шећера; кад је кавени прашак поквашен сирупом брижљиво, онда му се додаду још 2 унце ситног шећера, који се са кавом добро помеша и раствури на ваздуху да се суши. Шећером се нестални делови задрже, да при сушењу одбегну; па кад се оће кава даготови, онда се прелије колико се оће ситна кава са ладном водом и лагано се загреје да бри. Из тако припремљене ситне каве, која је месец дана на ваздуху била, једним кувањем може се да добије тако исто добра кава, као кад су зрна тазе пржене.

Нека не би био толики посао стравишио! Рђава се кава много пије, која би о истом трошку мо-

гла да је врло добра, кад би се помучила око готовљења мало више! До маћице би требале да боље надгледају куванице у тој ствари, кад не ће саме да зготове каву.

Лаза Илић.

Херцеговка на стражи. Слика Борђа Красића.

пржену цихорију и разне врсте рене, кад им се мало каве дода, и да су се кавени сурогати тако јако распостранили. За млоге је затвореномрка чорба емпиревматичног укуса кава. Чай сурогата нема, јер сваки ко га пије зна како он слади.

Кави се обично приписују распаљујућа својства, и млоги је због тога не волу као пиће, али та распаљујућа својства припадају несталним продуктима, који се развију почињењем кавени честица пржењем. По мојој методи начињена кава ни најмање не рас-

Др. Светозар Милетић.

У Шајкашкој, у том јуначком крају српском, у скровитом селу Мошорину, од честитог Србина занатлије роди се Светозар Милетић, дне 10. фебруара 1826. године.

Приказујући слику ову, износимо ево неколико бележака о пореклу, о детинству, и о потоњем труду и раду његовом, као што слушамо из најпоузданijих уста о томе; ради смо тим, на руци бити повременом вештијем од себе биографу живота овог знаменитог Србина и дати за пример и за углед омладини, да види како ваљан Српче трудом и радом може да изађе до послетка честит човек и ваљан Србин, на хасну и на дику своме народу.

* * *

Порекло Светозара Милетића лозу води од старога племена Завишића из Костајнице, варошице на Јуни, на граници хрватско-турском. Кућа Завишића (тако се призивају предци Милетићеви) била јака и чувена задруга у Костајници почетком осамнаестог века и бројала седамдесет душа. Једному од млађих задругара те куће било име Милета; беше то човек омален, покрупан, срчан и храбар. Умрло им био кућни старешина, те ће задруга бирати другог. А по обичају, гледало се у таким приликама, где-год могуће, да бирају о божићу. Тако учине дакле и Завишићи. На бадњи дан о вечери, лупајући орахе, узму празних љусака орахових, свакој мушкијо глави намене по једну и налију вином, па оставе у прозору да преноћи; чија буде у јутру (на божић) најпунија вином — тај ће бити кућни старешина. Милетина љуска орахова била најпунија и он поста глава, старешина кући Завишића.

Обилазио генерал сваке јесени границу, па дође и у Костајницу. Ходећи кордуном, виде дуж границе гробове, па ће запитати чији су. Из пратње његове изађе Милета и рече: гробови су Срба граничара; поубијаше их из ћефа Турци отуд преко међе.

— А где су гробови Туркеша; зар ви њима то праштате?

— Не праштамо, али их не смемо да бијемо; така је заповест од цара.

— Удрите и ви њих у мој одговор, рећи ће генерал. Из једне пушке убиј десет, ако можеш. Куп'те чете, па се браните од Турака по нашем обичају; цар вам за сад не може помоћи, нити ће ком шта због тога бити.

— Кад је тако, одговори Милета, ја ћу први чету сакупити.

И Милета доиста сакупи чету 300 јунака, од којих су 30 увек уз њега ишли као перјаници, а с остали чувао границу од Турака. Па, као што то већ бива, почну четници Милетини прелазити међу и отимати марву и стоку од Турчина. Кад дозна за то Милета, удари на њих злим и попрети им смрћу: „Нису Срби хајдуци, лопови и харамије, рећи ће им, већ јунаци да чувају земљу цареву и бране се од навале турске!“ Момци му више од Турака ништа не отеше.

Тако Милета четовао тријести две године, па и отарно те отештао. Цар му пошиље на дар коња под сермамом; кад је јунак и под старост сабљу паше, нек' и у старости и коња јаше.

Милета је Турком толико страха задао и јада починио, да су чак у Цариграду буле децу расплакану плашиле: Ето иде Милета!

Кад се по том измире Немац и Турчин, заштиту Турци од цара главу Милетину. Жао било цару Милете јунака, те по свом човеку поручи му, да се уклони куд из Костајнице, с границе. И Милета дође са својом големом породицом и дружином у Бачку, и насели тамо село Милетиће (данашње Рац-Милетиће). А да траг заметну испред Турака, про-

зову се одјако Завишићи по имени Милетићном Милетићи *).

Милетин син Сима дође за младости у Нови Сад у трговину к Жикићу. У кући трговца овог била девојка питомница Рушњакиња. Сима се ожени њоме и пресели у Каћ, у Шајкашку, где му Жикић за верно службољство поклони кућу једну. Сима изроди с Рушњаком петнаест синова и три кћери; кажу, да се три пут близнила. Синовима надене су имена праотаца израиљских: Аврам, Исак, Јаков и имена синова Јаковљевих.

Аврам је био најстарији син у свога оца Симе Завишића — потоњег Милетића. За малена изучи трговину у Новом Саду и по својој 18-ој години стане у трговца Момчиловића као препродајац. С једним другом својим узимао би од Момчиловића еспан под рачун па ишао по варшарих с тим еспаном на пазар, као што је то онда обичај био.

Скрпив лепу крајџару, врати се кући к оцу свом у Каћ. Лепо се носио по моди тадашњој; у јапунцу од дванаест пола, у чакширах са златним портом, шешир трогогат на глави — дође Аврам кући. Та се мода оцу му Србенди не допадне: „Свуц‘ де то руво туђинско на обуци гуњ, те поћи с браћом у рит, трску да косиш“ — рекне му.

Аврам оде. Не оде у рит, трску косити, већ у Вилово и у Лок за учитеља; учитељевао за две године у та два села: до подне у једном, по подне у другом.

Ожени се Катом, кћерју попа Аврама Рићничког из Лока **), па се онда одсели у Мошорин. За њим после пређе и тааст му на парохију мошоринску.

У Мошорину купи Аврам кућу од некога Грка Димитрија, који се после одсели у Вел. Бечкерек — и Аврам стане трговати. Кућата, преко пута цркви мошоринској, стоји и данас, и властитост је Персиде удовице Тиме Живковића а синовца на гласу некад обрштраја тог истог имена.

Аврам изроди са женом својом Катом тринаесторо деце, од које живе и обрасту: Ђорђе, Сима и Јован, и кћери: Ђулка, Соса, Вата, Алка, Ната и Христина; друга помрла за малена.

С Ђорђем отац трговао у кући, Јована одели и купи му кућу за себе. Средњег сина Симу дао био на занат чизмарски у Нови Сад, у мајстора Ђуре Бошњаковића.

Изучи Сима занат и оде у „вандровку“ у Пешту и Будим, отуда у Кечкемет, па у Стојни-Београд. У Кечкемету било тада још цигло две српске куће и осамнаест нумера (домова) Грка све богатих трговца, од којих је, на пример, кућа Трандафилова имала седам дућана у вароши; у Стојну-Београду беше још јака српска општина — у Пешти до 200 кућа српских, понајвише трговачких: јаких стањем и имањем; у Будиму био Табан управ српска варош, нарочито Срђани занације беху први и на гласу...

На два писма очина, дође Сима кући к оцу у Мошорин. Колко му се отац Аврам обрадовао, толико браћи био немио његов повратак — и Сима се не скраси у дому очеву. Изађе из куће, узме у суседству собицу једну под кирију, у кући Мије Зјачића, па стане радити занат.

Радећи, мучећи се и таворећи, од зараде запади до 400 форинти шајна.

Продаваће се на добош кућа двојиц браће Игње Јовановића, Боже, тадаш-

њега професора српске гимназије новосадске; била кућа трошина.

Сима рад био, ту кућу да купи; али, као што је још био годинама недорастао (минорен), не пусти га власт да и он салицитује. Оде к оцу. Овај се зачуди и зарадује, кад чује од њега, како је привредно и заштедио новац; узме му кесу с новци и поменуту кућу купи на лицитацији за 156 фр. шајна. То је кућа она чело цркве мошоринске, и стоји и данас.

И Сима се окућио; покрпио кућу своју и лепо оправио — па ће да се жени. Замиљао био Кату Крунића, кћер из куће газдачке. Али у Кате био стриц арамбаша, па и брат јој пошћ трагом стричевим — те отац не даде Сими да је узме, него оде Сима у Црепају и ожени се Тодом Рајића, родом из Баваништа, коју је тетка јој Ана узела била још малу под своје, па се после по њеном презимену и презивала Живковића...

Од Симе Милетића и жене му Тоде роди се седморо деце: Светозар, Ката, Драга, Ђока, Паја, Александра и Ана.

И Светозар се одобра између браће и сестара, и упути се из малена стазом, која води к виделу и истини, да се наоружа науком и знањем, до послетка да на браник изађе за свој драги народ српски.

* * *

Светозар Милетић роди се у среду трапаву, баш у подне — то је било године 1826. дне 10. фебруара, као што забележисмо с почетка, у глави чланка овог.

Из малена био Светозар врло мирне нарави; с децом другом слабо се мешао. Кад се деца где играла, скретио би руке па само гледао.

Кад Светозар поодрасте и буде за школу, одведе га отац у српску школу основну, у Мошорину, к Гаври Николићу, који је тада био ћакон мошорински и учитељ, а после отишао у Ђурђево, у Шајкашкој, за пароха, где и данас парохује. По том био Светозару учитељ Аркадије Николић, данашњи остварили парох бајски.

Велики дар, што тајао у маленом ћачету Светозару — појави се одмах у поменутој основној школи мошоринској: био је први ћак.

Кад изучи часловач и псалтир, одведе га отац у Тител, у немачке школе. Рад је био, да му Светозар научи немачки, па после нек бира занат, какав усхте, јер је на то наменио био свога Светозара.

У Тителу, у реченој школи, у учитеља Чичерића и Вуковца, покаже се Светозар још и боље. За три године изучи, што друга деца једва за нет. На испиту треће године пахвалиле учитељ Вуковац и директор Бегер Светозара као најбољег ћака свог пред многобројни слушаоци и пред Јанковићем обрштарем, тадашњим старешином тителским. После испита позове обрштар Светозара к себи на ручак, почасти га, похвали и обдари.

Као што мало час наговестисмо, отац је наумио био, да Светозара на занат да — те ће из Титела с њиме у Нови Сад. Заштите у поменутог учитеља Вуковца сину школску сведоцу — та је гласила из седамнаест предмета све само одлично.

Доведе отац Светозара у Нови Сад да му избира занат и нађе мајстора...

У Новом Саду био у то доба адвокат Арон Малетин, родом из Мошорина, у детинству друг и саученик оцу Светозареву у школи мошоринској. Сима оде са сином најпре к том пријатељу свом из малена.

Кад Малетин види речену сведоцу Светозареву, не даде оцу му да га води на занат, већ наговори оца а упути ћака у гимназију. „Издрижи, Симо, како знаш трошком за го-

*) Пре неке године случајно счастасмо се у Новом Саду са момком јединим из Рац-Милетића. На питање, откуда је, рече нај: Из тог наше села (то јест, из Рац-Милетића). А на питање како се зове, одговори, да му је презиме Милетић, али је Буџевић. Стари су му, вели, били Срби, али се одавна побуњени.

**) Од њега се сачувао у цркви мошоринској протокол „крштајених“ — писан по старински језику српскословенском.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕЦКА БИблиотека

дину дана, а после ће моја брига бити“ — рекне Малетин.

И Светозар Милетић буде ћак у српској гимназији новосадској.

Прве године намести отац Светозара у стан у некакве удовице Маре Осечанке у кући једној у улици „земља је ћуприје“ а храни га од куће.

Већ у првој школи покаже се Светозар успехом у науци, и заволе га професори.

Друге године прими Светозара к себи професор Димитрије Јанковић, да професора послужује па да га овај издржава. Обичај је таки био некад, а и сад тако чине многи професори, ако и не у Новом Саду, оно по многих местих на школама.

Већ у другој школи вредни ћак Светозар, осим што послужује свога професора — још држи и кондиције: учени друге учи се сам. Пати се и мучи из малена.

Тек треће године прими га к себи поменути пријатељ му очев Малетин.

Али је самопоуздан ћак Светозар већ подобро стао био на своје ноге. Треће и четврте године Светозар сам себе издржава својом трудом и муком. Он је наставник деци првих људи у Новом Саду. Обучава децу тадашњег варошког фишакала, потоњег граночелника, Глише Јовшића, учитељује свому, и данас достојном ученику, у народу вредном сатруднику, Михаилу Полит-Десанчићу.

Српској гимназији новосадској био директор, на гласу тада песник књижевник др. Јован Хацић, по књижевном имени: Милеш Светић. У то доба радио он у Београду око закона за Србију, а у Новом Саду на гимназији замењивао га у управи проф. Петар Јовановић..

Дође Хацић из Београда да обиђе гимназију новосадску. Ту о испиту позна веледаровитог ћака Светозара Милетића. Кад се после састанка с адвокатом Малетиним, рећи ће му:

— Ви сте сретан човек. То дете из вашег села такав је ћак, да га није било бољег, од кад је ове гимназије; бољи ћак није ушао у њу, нити је изашао из ње!...

— Сретан је с њиме отац му, одговори Малетин, и каже Хацићу, чије је дете Милетић и каквога је стања отац му.

Хацић је по том назио ћака Милетића већма нега икојег другог, и доста му добра учинио за младости.

У то ће доћи у Нови Сад на посједак вршачки владика Јосиф Рајачић: патријарх српски. Хацић приведе Милетића владици, и овај му даде стипендије 100 форинти.

Тако Светозар Милетић изучи у Новом Саду и пети и шести разред гимназијски, па оде по том у Пожун да доврши седму и осму школу, а отуда ће у Пешти и у Беч, да изучи права.

Тако проведе он детинство и прве године младости на мучи на науци. Сиромаштво за ћаковања свог савладао је јаком вољом и чврстом намером — а великом даром својим оснажио се знањем и науком, те како ваља, преправљен, да се у свет на велике школе.

На српској школи српски из малена однегован, окрепљен и охрабрен — до послетка ће брачич да буде свему, што је српско, честито и ваљано.

* * *

Доба, кад је Светозар Милетић отишао на школе у Пожун — било је претеча великим догађајима. Близили се дани, какви ретко настају у животу народа, каквих је мало кад било у животу Србаља у ових крајевих.

А весници лепших дана народних — које друго, него омладина.

И српска омладина на школама по Угарској пренула се; полетит свешћу за васкрсом народа свог.

А будилник тој омладини био човек — слава му до века — који је разумео своје доба, и загрлити рад био свеколико Словенство. Био је то Људевит Штур.

Што се није могло у књигах читати; што се није дало у јавности са листина разбирати — живом речи приповедао је Штур и пресађивао у живе срца синова славе. А има-је живље крви словенске од крви српске словенске!

А ватренијег Србина, а већег Свесловенника није било у тада јој омладини српској, словенској од Светозара Свеслава Милетића.

А бољег ћака није било тада у Пожуну од одгајеника српске гимназије новосадске, Светозара Милетића, сина смртног Србина заталеје.

Кад Милетић дође, како рекосмо, у седми разред гимназијски у Пожун — задиве му се тамо и саученици и учитељи. Прозове га један од учитеља му, да говори лекцију из језика латинског. Била то беседа једна Цицеронова. Милетић тако одговори, да му учитељ у први мах чисто не верова онолику спрему и знање латинског језика, у тумачењу и расказивању места оног у поменутој беседи. Прозове га после неколико дана и по други ред. И кад Милетић онако и још боље одговори, и изговорено, латински противачи и разјасни — изађе му учитељ задивљен у другим својим садрузима, те рече: У седмом разреду Србин Милетић је ћак, даму паре нема, чудо од вредноће и знања!

И тај се леп глас пронесе по том о Милетићу по свој омладини школској, а нарочито српској...

У том засја преходница уједињења српског. Засветли тамо у туђини Србљима на школама у Пешти, Пожуну, и у Препови. Србљи ученици духовски се ујединише, спасовским духом дахнуше — за васкрсом српским потегоше! ..

У „Славјанке“ књизи про-омладинској, зазорише први зраци новога видела, које мало за тим обасја мајске дане у Карловцима, у светој Фрушкој, кад ће да се развије барјак у Србина и на часак да оживе мртва слова са прашних хартија староставних — привилегија српских!

Настала је била година 1848.

„Колко је Срба, колко би јунака — па ту је, брате, омладина много; многи је књигу заклонио јуче, свадив се с црним писменима њеним: јер дошли дани, који писат' уче челичним пером, мастилом црвеним.“

Песници „Славјанке“ врате се у свој народ; ка'но апостоли-благовестници пођу казивати народу, да је за слободу рођен, и спремати га на дела јуначка, на дела велика.

Шајкаш Светозар Милетић куд ће боље, нег управ у јуначку своју Шајкашку.

Стигне у Чуруг. Оде к цркви. Ударе звона на скupштину. Сакупи он на збор дичну браћу, јунаке Шајкаше, који баш да пођу у далеке краје, у Италију, да крвцу лију, ка' и стари што су им — животом и крвљу да запечате прадедовску „верност“. Још овај пар ваљаде им поћи, да и већма притврде окове, слободе жељном народу талијанском: да огњем сапутају слободу, мачем расеку уједињење тога дивног, јуничког народа.

Милетић устаде, рече Шајкашем речи велике: како је земан дошао, да и Србљи овде скуће себи кућу рођену — како ће, јунаци Шајкаши имати и на дому посла витешког; да не иду дакле овај пар на разбо-

јишта туђинска. Слободу им ваља за себе извојевати, а не још и туђу сапутати! .

И паде искра живог огња и пожар буку.

Шајкаши изађоше на Јарак. Српска се застава свуда разви јавно, српска се браћа свуда бише славно.

Из Чуруга дође Милетић у Нови Сад; на бајиру дунавском (на данашњем шеталишту) на глас даде Србљем Новосађаном, да су дошли српске благовести, и за њима иде српски ускрс и српски духови — мајски дани карловачки.

Из Новог Сада оде у Београд и врати се с браћом Србијанци ...

* * *

Бојак је био довршен. Села остала попаљена, разорена; по где којим варошима српским улицама трава прорасла — многе цркве и отлари ни до данас не подигнути. Заплакало четрдесет тисућа сирота! ...

На карти Јевропе забележише и „Војводство српско с тамишким Банатом.“

На хартији забележише — баш ка'но некад и мртва слова, привилегије српске!

Стега и самовоља бањовска казнила је по том правце ка' и кривце. Славни Јелачић поремети памећу. Савродољуб Сечењи у лудници умире... Ој благо теби, војводо Шупљикче, што пре тога с овог света оде! Јосиф-патријарх заман мојсијски доведе народ српски до „земље обећане“, кад ни сâm, ни народ му не причести се „медом и млечком“ у тој земљи, крвљу напољено! ..

* * *

Песници „Славјанке“ вестници некад мајски будноци устанка војвођанског — који остао иза бојева љутих, вратио се на траг књизи и науци да доврши, што ко започео.

И Светозар Милетић оде у Беч на универзитет, да изучи права. Кубура, сиротиња допрати га тамо; ал то не помете себепоузданца из малена.

У Бечу је живио тада племенит великаш српски. И сам млад будући, пазио је и подупирао честиту омладину српску. Не дало му се, да подигне свеколико Српство до старе среће — подизао он млађане Србле појединце до висина науке и знања.

То је био млађани тада кнез Михаило Обреновић.

Разабере он за невољу Милетића, дарежљиво пружи му руку. Стипендијом његовом доврши Милетић у Бечу права и постане доктором.

Код опаке стеге самовласне за оних чудних дана — није било маха ни издалека за рâд народни. Бањове жандар-полицијске стоноге и сторуке сапутале су и мисли људске, подозревале, и сумњичиле сенку човечију...

Др. Светозар Милетић окрете за први мах стазом чиновничком. Службова неко време код суда у Логошу. Али духу слободњачком — будноцу с Чуруга тешки тетет били чиновнички окови бањовски. Приправи се и положи испит адвокатски.

И како се оно ванђеоски град врху горе не да сакрити — тако и овом приликом појави се др. Св. Милетић у Тамишвару.

Испитној комисији био старешина у Тамишвару велеприпознати за они дана председник суда Симоновац. Од њега се не може утјити велики дар Милетићев. По испиту рећи ће овај, једном у походи владици тамишварском: „Ово дана полагао је адвокатски испит — Србљин један, по имену Милетић — то ће бити по времену други Стојаковић!“

Стојаковић је тада био на гласу са свог

Србовања — зазирали су од њега свиколици напастници српски; и био чувен, и од свију припознат са свог огромног знања наука правних...

Као адвокат дође др. Св. Милетић у Нови Сад.

У Новом Саду прибрало се било повељко коло по избор-Србаља — и мало по мало, па стадоше избијати на видело притајени зраци силом запретаног огња, живота српског.

„Српски дневник“ у своје дане потоње буде гласило пренуле Србадије...

И кад сили бањовској истекопе дани, и стадоше пущати жандар-полицајски окови духа и вернге мисли — поведоше поменути Србљи у Новом Саду коло напред.

Међу њима први изађе на браник др. Светозар Милетић.

Освани туцин-дан године 1860.

Збрисаше сили са карте Јевропе „Војводство српско.“

Саранише — саранити ради бише и све успомене мајских и потоњих дана...

Чланак др. Светозара Милетића на туцин-дан поменуте године електризова Србље на све стране.

Као какви дуси невидовни полетише за тим чланци Милетићеви по Српству војводине сарањене.

Кривци и правци од године 1848. пружише руку једно другом; братимише — не збратимише се!..

Патње заслужене и незаслужене, заједнички препаћене, могоше још добра донети и једнима и другима.

Али не би тако.

Ком се даде власт и сила у руке, забрави таки своје сапатнике. Јачи стаде поништати себи равног, без обране остављеног, заборављеног!..

Др. Светозар Милетић разви „Заставу“, која се по Српству вије и данас.

Место мача, перо у руци, без заклона права, силом свога знања и снагом чврстоће, и чистотом карактера — устаде Милетић, и брани народ свој.

Српски сабори у Карловцима, хрватски сабори у Загребу, угарски сабори у Пешти — знају за сведочанство тому.

И огромни рад др. Светозара Милетића знан је данас Србљем на све стране; припознат у Свесловенству; поштован у свем честитом свету.

Др. Светозар Милетић сав се одао, са свим прегао за радом народним: за одржањем и унапређењем свега, што је српско, честито и ваљано.

„...Ничега нема, што би њему прече било од народне ствари. Он ће народну ствар претпоставити сваком својем приватном послу, па ма тај колико по њега самог важан био. Он налази своју срећу у општој народној срећи...“

Редак је такав човек, редак је такав Србин данас, где

наши дани све су блеђи —
а јунаци све су ређи...“

Наше слике.

Ми смо од прве свеске нашега листа па све до данас доносили из међу осталога и ликове заслужних особа. Ако је ко стекао заслуга по народ српски ма на ком јавном пољу, ми смо свагда били први, који смо, ценећи заслуге његове, лик му и животопис у нашем листу доносили. И од сад ћемо остати верни нашем програму и доносити ликове заслужних особа било на књижевном, политичном или бојном пољу. Но ове последње године толико се њих одликовало на бојном пољу, да ћемо ми од сад већином доносити ликове јунака, но за то ипак ће ћемо заборавити ни на оне, који су народу

Власник и издавалац Стеван Ђурчић.

своме, у минулим тешким часовима, били на другом пољу од велике користи.

У овој свесци доносимо два јунака, који су се у последњем рату одликовали: Илију Пламенца и Илију Чолак-Антића.

Илија Пламенац потомак је старог црногорског племена, а родио се месецма маја 1821. у нахији црнничкој у селу Божевићима. Родитељи му беху поштени и побожни, отац поп Михаил, а мати Дафина. Отац му је био неколико пута у иноземству, а наиме у Русији, одакле се увек са више знања и искуства враћао. Илија Пламенац учио је испрва књигу у Божевићима, а за тим на Цетињу. Вративши се са Цетиња бавио се у нахији црнничкој, а доцније се ожени са Анђом из исте нахије. Год. 1843. запопи се, и од то доба па све до год. 1862. беше поп у Божевићима. Те године буде позван од кнеза на Цетиње, и на место братучеда му сердара Турске Пламенца буде постављен за сенатора. До г. 1862. беше Илија Пламенац поп, а уједно и капетан у нахији црнничкој. Почеквши од г. 1866. вршио је Пламенац разне државне мисије које у Цариграду и Бечу, које пак у Петрограду и Београду. Год. 1868. буде наименован за управитеља војеног одељења, и као такав обавља и данас још своје дужности. Пламенац је не само ревностан, вешт и вредан војени управитељ, него је и јунак на бојном пољу, што је у више прилика показао. Год. 1862. усљед славне победе у Књињицама наименовао га је кнез за војводу, а његово поштено и јуначко прса краси: крст за независност Црне Горе (мали и командерски), медаља Милоша Обилића, бела медаља са ликом кнеза Николе, и велики крст са лентом. Осим тих црногорских знакова одликовања добио је Пламенац од руског цара командерски крст Станислава и у брилијантима команд. крст св. Ане. Уз та одличија има Пламенац аустријски орден Фрање Јосифа (команд. крст.), командерски крст гвоздене круне, за тим један пруски и један турски орден.

Илија Пламенац је редак поштен човек, коме је једино на срцу интерес и срећа Црне Горе, а уз то је скроман и са малим задовољи.

Илија Чолак-Антић је унук чувеног српског војводе Чолак-Анте. Рођен је у Чачку г. 1836. Свршивши основне школе и полуогимназију ступи 1851. у београдску војену академију, из које изађе као официр 1856. Не прође за тим дуго времена, а тада је српска влада пошље га у Белгију, да се тамо у војеним научкама усаврши. Год. 1858. врати се Чолак-Антић у своју домовину, где му предаду управу над државном пушкарницом у Крагујевцу, коју је дужност са особитом вољом и успехом вршио. Год. 1865. пошље га пок. кнез Михаил у Беч ради набавке оружја за Црну Гору, и свршивши срећно своју мисију обдари га кнез Никола са крстом за независност Црне Горе. Познато је нашим читаоцима из скоро минуле прошlosti у колико се прилика одликовао Илија Чолак-Антић, те није нужно, да их овде све редом набрајамо. Доста је ако само напоменемо, да је он спасао цео један округ од поплаве турске, да је бомбардовао Нови Пазар, и да га је кнез Милан за показану храброст наградио таковским крстом.

Илија Чолак-Антић је један од најинтелигентнијих српских официра, вешт и стручан топџија, а осим тога је верзиран не само у осталим војничким, но и у другим знанственим предметима.

Ми смо већ имали прилике упознати наше читаоце са младим, даровитим *Ђорђем Крстићем*, чије смо слике лане у овом листу донели, а сада је опет доносимо три његова најновија рада: *Рађеника*, *Урошевићу*, *Херцеговку на спаражи*. Српска публика била је изненађена, кад је оно лане Крстићев *Гуслар на пушту у цркву* у „Србадији“ донешен, и многи се већ тада почеле интересовати за младог Крстића, а кад после месец дана донесосмо његову слику „На Косову“, која мора др-

нути у срце сваког Србина, тада млади академик и његове слике беху у многим круговима предмет озбиљнијег разговора. Крстић се публици нашој са његовим мотивима и израдом слике веома допао, и ми донесећи и ове слике Крстићеве, надамо се да ће оне од наших читалаца онако примљене бити, као што заслужују. Ми врло добро знајмо да на свету није ништа ново и ништа савршено, и да неманичега чemu се не би могло ово или онозамерити, али при оцењивању слика једног младог, даровитог академичара не сме човек делити те назоре, и мора бити праведан са оценом слика његови, а шат с временом Крстићевом раду не буде се радовала само наша публика, и шат Крстићев рад за коју годину дана буде са радионшу поздрављен од велике публике и од строге, стручне критике.

У једном од првих бројева „Србадије“ донећемо веран лик Вука Стеф. Карапића, а том приликом и животопис његов, у коме ћемо се трудити да изнесемо на видик све заслуге тог велеума, а сада у овој свесци доносимо гроб Вука на санкт-марковом гробљу у Бечу.

Библиографија.

(Саопштава књижара браће Јовановића у Панчеву.)

О представничкој влади. Написао Џон Стјарт Мил. С енглеског превео В. Јовановић. У Београду 1876. 8. стр. IV. и 307. Цена ф. 1.10.

Историја српског народа. Написао А. Мајков. С руског превео Ђ. Даничић. Друго издање. У Биограду 1876. 8. стр. 347. Цена 85 новч.

Календар за писарнице (за зид) за год. 1877. Панчево 1876. 1 велики табак. Накладом књижаре браће Јовановића. Цена 40 н.

Панчевач. Календар за народ за год. 1877. Уређује га уредник „Полаженика.“ У Панчеву 1876. Штампарија браће Јовановића. 8. стр. XVI. и 64. Цена 30 н.

Зимзелен. Забавни календар за год. 1877. Уређује га дојакошни уредник „Полаженика.“ Панчево, 1876. Штампарија браће Јовановића. 16. стр. 64. Цена 20 н.

Орао. Велики илустрован календар за годину 1877. Уз сарадњу српских књижевника уређује и издаје Стеван В. Поповић. У Београду 1877. 4. стр. 126. Цена 50 н.

Божић. Дар доброј деци. Четврти течај. Панчево 1877. 32. Стр. 64. Цена 10 нов.

Јагњешче. Приповетка за децу и деције пријатеље од Криштова Шмита. Превео Ст. Ковачевић. Друго издање. Панчево 1876. 16. стр. 75. Цена 30 н.

Рибарка. Приповетка из Норвешке, од Вјернестјerna Бјеризона. Превео Јосиф Суботић. Панчево 1876. Накладом књижаре браће Јовановића. 16. стр. 109. Цена 80 н.

Черњајевљев марш за клавир. Саставио Драгутин Чижек. Београд, 1876. Цена ф. 1. — Danica. Koledar i ljetopis društva svetojegorimskoga. Za prostu godinu 1877. Zagreb 1876. 8. стр. 160. Цена 25 нов.

Решење коњичког скока бр. 2. у свесци 5.

Да је коме послушати било,

Како љуто кнезе проклињаше:

„Ко не дође на бој на Косово,

„Од руке му ништа не родило:

„Ни у пољу бјелица пшеница,

„Ни у бруду винова лозница!“

Решење ребуса бр. 2. у свесци 5.

Босна земља поносита подигла се већ.

Имена оних, који су решили коњички скок или ребус, налазе се на корицама.

Одговорни уредник Фрања Птачовски.

